

De Gentse registers van het huisgeld als kadastrale bron : mogelijkheden en beperkingen (17de-18de eeuw)

Leen CHARLES ¹

1. Inleiding

Recent onderzoek heeft een oude droom, niet van alleen historici, doch ook van archeologen, architecten, bouwhistorici ... tot werkelijkheid gemaakt. Momenteel is het perfect en sluitend mogelijk om voor de stad Gent - althans voor de binnenstad - de kadastrale toestand van een perceel te achterhalen, en dit tot in 1672. In bepaalde gevallen kan deze situatie met zekerheid uitgebreid worden tot 1650, maar dan laat de volledigheid van het bronnenmateriaal te wensen over.

De sleutel tot deze kadastrale reconstructie vormt het geheel van archiefbescheiden die geproduceerd zijn naar aanleiding van de inning van het huisgeld. Een grondige analyse van de archivalia en van de wetgeving terzake, het uittesten met tal van voorbeelden en last but not least de talrijke gesprekken en uitwisselingen van bevindingen, ervaringen en moeilijkheden, resulteren uiteindelijk in de zekerheid dat, voor wat Gent betreft en misschien ook voor andere steden zoals Antwerpen en Brugge, het huidige kadaster niet zomaar uit het niets is opgedoken maar dat het wel degelijk geënt is op een oude kadastersituatie ². De kennis hieromtrent was bewaard

¹Gebruikte afkortingen :

SAG : Stadsarchief Gent

OA : Oud Archief

MA : Modern Archief

¹ Wetenschappelijk medewerkster Stadsarchief te Gent; licentiate in de geschiedenis (RUG, richting middeleeuwen) en bijzonder licentiate in de Archiveringstechnieken (VUB).

² Onze dank gaat hierbij uit naar Daniël Lievois met wie wij talloze vruchtbare gesprekken en gedachtenwisselingen terzake hadden. Verwijzen we tevens naar de Themadag "Bouwhistorisch onderzoek van particuliere huizen in stedelijk milieu", georganiseerd op 20 mei 1992 door de Oostvlaamse Federatie voor Oudheidkundig Bodemonderzoek en Industrieel Erfgoed (OFOBIE) te Gent. De problematiek van diverse steden (Nijmegen-Nl., Antwerpen en Gent) kwam er ruimschoots aan bod. Zie ook de uiteenzetting van de volledige methodologie : D. LIEVOIS, Bouwhistorisch onderzoek van particuliere huizen in stedelijk milieu", in : *Stadsarcheologie*, 1992, nr 3.

L. CHARLES

in het geheugen van zeker één auteur over de Gentse geschiedenis, nl. Maurice Heins, gewezen stadssecretaris ³. In zijn lijvig werk over Gent spreekt hij uitdrukkelijk over de registers van het huisgeld als "*les anciens registres cadastraux*", wat ons aanvankelijk met verbazing sloeg maar toch de nieuwsgierigheid in die mate prikkelde dat het geloof in "*the missing link*" hierdoor voldoende aangesterkt werd. De traditie verhaalt dat hij alle voorbereidend materiaal voor deze publicatie verbrandde naar aanleiding van ruzies met Edward Anseele.

Marc Ryckaert wees eveneens op de kadastrale mogelijkheden van de registers van het huisgeld. ⁴

Het ultieme bewijs is natuurlijk de perfect sluitende concordantie tussen de registers van het moderne, "Franse" kadaster en de registers van het huisgeld. In de loop van deze bijdrage komen we daar nog uitgebreid op terug.

De term "kadastrale documenten" is van toepassing op bescheiden die uitgaan van één of andere overheid, die alle onroerende goederen binnen een bepaalde territoriale of juridische omschrijving inventariseren en die bovendien als basis dienen voor de omslag van een belasting; indien een topografische bron deze documenten begeleidt, dan kunnen we spreken van een "kadaster".

Tot op vandaag verliep kadastraal onderzoek van het Ancien Regime te Gent in hoofdzaak langs zijpaden. De jaarregisters van de keure, de registers van de staten van goed en de akten en contracten verleden voor de schepenen van gedele en de oude bouwaanvragen leverden de meest interessante gegevens terzake op.

Onze recente bevindingen reduceren de vroegere "hoofdbronnen" voor de reconstructie van het stedelijk kadaster, tot wat ze in essentie zijn, nl. secundaire bronnen. Ze zijn trouwens ook opgemaakt met een andere bedoeling dan het registreren van louter kadastrale gegevens. Daarmee wordt niets afgedaan aan de waarde van de inhoud, integendeel. We verschaffen enkel een betrouwbare kadastrale bron, waardoor het oude bronnenmateriaal zijn werkelijke rol kan vervullen, nl. een aanvulling op (en soms uitbreiding van) de basisgegevens.

Een eerste analyse terzake werd door mijzelf geformuleerd in de seminarietaak (historische kritiek van de nieuwe tijden) olv Prof. H. Soly (1990, VUB) in het kader van de opleiding archivistiek, met als titel: "Ancien Regime en stedelijk kadaster: wenselijkheid en werkelijkheid". (niet uitgegeven, doch ter inzage in de bibliotheek van het Stadsarchief te Gent).

³ M. HEINS, *Gand. Sa vie et ses institutions*, 3 delen. Gent, 1916-1920; meer bepaald deel II, p 100.

⁴ M. RYCKAERT, De bronnen voor het opstellen van een "stedelijk kadaster" voor het Ancien Régime, in: *Bronnen voor de historische geografie van België. Acta van het Colloquium te Brussel 25-27.IV.1979*, Gent, 1980, pp 161-171.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

Er moet aan een aantal criteria voldaan zijn, willen we kunnen spreken over een "parcellair kadaster", zoals wij dit kennen en dat stamt uit de 19de eeuw. De term "parcellair kadaster" impliceert dat er een aantal gegevens voorhanden zijn :

- de registratie van alle informatie omtrent één perceel, zowel betreffende de omvang ervan, de eigenaar, eventuele wijzigingen in één van beide, de waarde ervan ...
- het arsenaal van gegevens moet volledig zijn in tijd en ruimte
- er is uitvoerig illustratief kaartenmateriaal aanwezig

Het geheel van bronnen dat geproduceerd is in functie van de inning van het huisgeld en dat aldus aanleiding gaf tot het ontstaan van verschillende archiefreeksen, komt in aanmerking voor de reconstructie van het stedelijk kadaster te Gent. De voornaamste restrictie ligt in het beperkt beschikbare kaartenmateriaal, althans wat de binnenstad aanbelangt.

Dit geheel van archiefreeksen is tot voor kort zelden geraadpleegd. Eén van de voornaamste belemmeringen hiertoe was een eerder gebrekkige inventaris die de vorser zo goed als in het ongewisse liet omtrent de inhoud van de diverse archiefnummers. Een tweede hinder was het ontbreken van een grondige typologie van dit materiaal. Wie er zich ondanks alles toch aan waagde, kwam al snel van de spreekwoordelijke kale reis terug. Enkele doorbijters bekwaamden zich in het gebruik van dit materiaal via de even befaamde "*trial and error*" methode.

We treden Van Maanen ten volle bij wanneer hij beweert dat één van de oorzaken van het geringe gebruik van fiscale bronnen bij historisch onderzoek ligt in een vaak gebrekkige kennis terzake : "een juiste interpretatie van de geboden informatie staat of valt met de kennis van de aard van de heffing en van de organisatie van de invordering"⁵.

Welke zijn nu de specifieke voordelen van deze archiefreeksen inzake de inning van het huisgeld in functie van de reconstructie van het stedelijk kadaster ?

In eerste instantie beantwoorden zij aan de basisvoorwaarden die we stellen om van een kadaster gewag te kunnen maken :

- het bronnenmateriaal beslaat alle aspecten van de inning van het huisgeld : zowel de wetgevende bepalingen, de schattingscohiëren, de registers van de inning, de rekeningen en de boeken van de renten bezet op het huisgeld zijn bewaard.
- voor bepaalde delen van het stedelijk territorium is er tevens cartografisch materiaal voorhanden; het werd opgemaakt specifiek in functie van de efficiënte inning van het huisgeld.

⁵ R.C.J. VAN MAANEN, *Fiscale bronnen voor historisch onderzoek*, in : *Spiegel Historiae*, jg 23, 1988, nr 3, pp 132-136. citaat p 132.

L. CHARLES

- de bescheiden zijn relatief volledig in de tijd : de schattingscohierren, - in de toenmalig gangbare terminologie "prijsijde" genoemd - zijn beschikbaar vanaf de tweede helft van de 16de eeuw en lopen door - sprongsgewijs - tot in 1796⁶; de rekeningen zijn bewaard vanaf 1649 tot 1797⁷; de boeken van de renten bezet op het huisgeld zijn aanwezig voor de periode waarin ze van toepassing waren, nl. 1723-1794⁸; de registers van de inning van de huisgeldten zijn voor de hele 18de eeuw (1701-1800) voorhanden en overlappen het grondgebied van de stad Gent en het "Vrije", nl. het territorium buiten de omwalling, binnen de Rietgracht⁹.

- de voornaamste relativering van de bruikbaarheid van het materiaal ligt vervat in het criterium "volledigheid in de ruimte" : de registers van de inning van het huisgeld bestrijken zowel het gebied binnen de stadsmuren als het "district" van Gent, nl. vanaf de omwalling tot aan de Rietgracht; het cartografisch materiaal dat hiertoe speciaal is opgemaakt, beperkt zich tot bewoningentiteiten buiten de stadskern¹⁰.

Op de consequenties hiervan komen we verder nog terug.

2. Het huisgeld

2.1. Definitie en functie

Het huisgeld is een stedelijke belasting van een 20e penning of 5 %. Ze werd gelicht op de jaarlijkse huurwaarde van onroerende goederen. De bestemming van deze gelden is het aandeel van de stad in de vorstelijke bede of in de civiele lijst. De bede is een omslag- of repartitiebelasting. Het totale bedrag is vooraf bekend en de last wordt volgens een bepaalde verdeelsleutel over de ondergeschikte besturen verdeeld. Het Transport van Vlaanderen (1632) legde de wijze van verdeling voor Vlaanderen vast. De ondergeschikte besturen beslissen autonoom over de wijze waarop dit geld werd ingezameld. Te Gent geschiedde dit via het huisgeld.

De Collatie of Brede Raad, een vertegenwoordiging van notabelen en gewezen schepen, met een financiële kontroerende rol, beslist over het uitschrijven of "publiceren" van het huisgeld. Afhankelijk van de totale verschuldigde som, werd de inning van een geheel huisgeld (5 %), een half (2,5 %) of een kwart (1,25 %) op de huurwaarde van onroerende goederen aangekondigd.

⁶ SAG, OA, reeks 153/2 : Cohieren van het huisgeld, nrs 1-94.

⁷ SAG, OA, reeks 452 : Rekeningen van het huisgeld, nrs 1-290.

⁸ SAG, OA, reeks 405 : Renteboeken van het huisgeld, nrs 1-11.

⁹ SAG, OA, reeks 153/1 : registers van het huisgeld, nrs 1-179.

¹⁰ SAG, OA, reeks 98 : Atlassen nrs 4-5 St-Pieters Aalst en St-Pieters-Aaigem; nr 6 Wondelgem; nr 7 St-Pieters-Ledeberg; nr 8 Rooigem.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

De schatting of "*prijsje*" van alle huizen, meersen, gronden, molens, vijvers en visserijen gebeurt door twee gezworen "*lant ende edificie-meesters*", in gezelschap van een afvaardiging van de schepenenbank van de keure, de eerste secretaris van de keure en van de "*commis*" of de ontvanger van het huisgeld¹¹. Uitgangspunt is de jaarlijkse huuropbrengst van die huizen, landen ... Hiervoor moet de huurder het huurcontract voorleggen aan de schatters. Eigenaars die een huis zelf bewonen of een terrein zelf gebruiken, moeten de oorspronkelijke koopdocumenten tonen. Op basis hiervan wordt geschat welk bedrag "*in huere zouden commen te ghelden*"¹².

Deze schatting is de basis waarop het bedrag van de belasting wordt berekend. Bedraagt de jaarlijkse huuropbrengst van een woning bijvoorbeeld 20 pond groten, dan is een geheel huisgeld 5 % daarvan, nl. 1 pond groten. (een half huisgeld : een half pond groten of 10 schellingen; een kwart huisgeld : een kwart pond groten of 5 schellingen).

Het territorium waarop deze taks van toepassing is, bestrijkt de volledige stad binnen de wallen, de stadskern en het omliggende district, het "*Vrije*", dat van de wallen tot aan de Rietgracht strekte. Hierbinnen vallen de districten Rooigem, Wondelgem, St-Pieters-Aalst en St-Pieters-Aaigem.

2.2. Oorsprong en aanverwante fenomenen en fenomenen

Er zijn enkele parallellen te trekken met eerdere fenomenen. De belasting van de 20e penning op het huisgeld vertoont gelijkenissen met de lichte van de 20e penning in onze gewesten, o.m. onder het bewind van Alva. Een essentieel onderscheid is weliswaar dat de belasting op het huisgeld een puur stedelijk fenomeen is (en niet gewestelijk) en dat dit een jaarlijks weerkerende last is (en niet éénmalig, of enkele keren).

Verskillende pogingen om te komen tot het opleggen van een vaste belasting om aldus het aandeel van de stad in de bede te kunnen financieren, zijn aanwijsbaar.

In 1640 staan de Vlaamse steden een vorstelijke bede van 200 gulden toe. Hiermee moet de vorst de uitgaven bekostigen van de oorlog met Frankrijk : nl. de verdediging van het belegerde Atrecht, de lonen van de huurlingen en de versterking van de grenssteden met Frankrijk. De Collatie beslist om aan de schepenen van de keure een voorstel in te dienen dat bepaalt "*het belasten van alle de huysen, meulens, landen, meersschen, lochtijnghen, hoven, vyvers*

¹¹ voor een lijst van de ontvangers : zie bijlage nr 4.

¹² SAG, OA, reeks 108bis : Minuten van de voorgelaten nr 73 Huisgelden : ordonnantie van 6 oktober 1649.

ende visscherijen ghelegghen binnen de bevrytgracht deser stede d'een heelft te betalen bijden proprietaris ende dander heelft byden hueraere" ¹³.

Hiertoe beveelt de schepenbank van de keure een algemene optekening van deze bezittingen in het gebied buiten de stadsvestingen tot tegen de Rietgracht. In deze fase wordt uitsluitend het omliggende platteland in overweging genomen. Voor de periode 1640-1642 zijn er twee dergelijke schattingscohierien bewaard, waaruit mag blijken dat deze algemene prijsijse wel degelijk doorgang vond ¹⁴.

Een andere gelijklopende poging tot het doorvoeren van een veralgemeende en vaste belasting om de bede van de vorst op te brengen, vinden we in 1645. Om het aandeel van Gent van 14.000 gulden samen te krijgen, vaardigen de schepenen van de keure een belasting uit van 1 gulden of 20 stuivers op iedere schouw of "vierstede" in de stad. Niemand is vrijgesteld van dit "schouwgeld". De last valt voor de helft op de huurder, voor de helft ten laste van de eigenaar. Alle haarden in een huis worden belast, ook de haarden die niet gebruikt worden, of haarden in leegstaande panden of in schuren, stallen en pakhuizen. De enige uitzondering wordt gemaakt voor ovens. Pauwels Jacques Vande Putte, schepen van de keure, wordt als ontvanger aangesteld ¹⁵.

De instructies voor de procedure terzake zijn bijzonder leerrijk. Negentien schepenen worden afgevaardigd uit beide schepenbanken. Samen met een pensionaris, een secretaris of klerk uit iedere bank, moeten zij, bijgestaan door de kapiteinen van de burgerwacht van huis tot huis gaan. Iedere haardstede wordt genoteerd in een speciaal register met notitie van de naam van de eigenaar, de bewoners en van diegenen die de verklaring aflegt. Dat de assistentie van de burgerwacht hierbij wordt ingeroepen, doet het vermoeden rijzen dat deze belasting desnoods "manu militari" werd opgeëist. Deze werkwijze hoeft ons niet te verwonderen. Het verband tussen fiscale aangelegenheden en militaire organisatie is een gekend verschijnsel. Verwijzen we in dit verband slechts naar het fenomeen van de koningstavel¹⁶.

¹³ SAG, OA, reeks 120 : Minuten van de Collatie, nr 7 (stuk van 26 juli 1640).

¹⁴ SAG, OA, reeks 153/2 nr 46bis prijsijse van het gebied vanaf het Sluizeken naar de Muidepoort (1640); nr 47 prijsijse van het district Rooigem (1641-1642).

¹⁵ SAG, OA, reeks 107 : Resoluties van de keure, nr 6 f° 59v°-60, resolutie van 29 juni 1645; reeks 141 : Stadsofficies nr 244 Ontvangers van het schouwgeld; zie de "Instructie regulative daeruppe gheint zal worden den gulden ofte twintich stuiver ...".

¹⁶ BOONE M., DUMON M., REUSENS B., *Immobiëlnmarkt, fiscaliteit en sociale ongelijkheid te Gent, 1483-1503*, (Standen en Landen, LXXVIII), Kortrijk, 1981, pp 97-102.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

Te Gent is een "*coninckstavel*" een kapitein over tien man in de gemeentelijke krijgsmacht. Ze worden verkozen per parochie. De directe belastingen worden per opperkoningstavelrij geïnd en per parochie boekhoudkundig verwerkt. Op het eind van de 15de eeuw zijn de opperkoningstavelrijen in Gent een militaire en fiscale groepering van de bevolking op topografische basis. De hele 16de eeuw blijft dit verband bestaan. De naam van de koningstavel is niet de naam van de wijk, maar van de bevelhebber van dit gebied.

We vermoeden dat deze zware belasting in deze vorm geen blijvende last kon zijn op de bevolking. De ervaringen van Vande Putte bij de inning ervan laten aan duidelijkheid niets te wensen over : hij heeft ondervonden "*grooten ondancck van een yeghelyick, zoo van edele als onedele, rycke ende aerme, als tzelve niet ghewillich ghegeven zynde, dan wel hebben daertoe moeten by sommatie ende executie bedwonghen worden*" en daardoor heeft hij "*veel vyanden ghecreghen in plaetse van vrienden*". De beperkte rekeningen van het schouwgeld (1645-1648) zijn een bewijs voor het korte bestaan van deze belasting ¹⁷.

2.3. De voornaamste wetgevende bepalingen

De wetgeving terzake is uitgebreid maar kan gereduceerd worden tot enkele hoofdzaken. De aanvang van dit belastingssysteem door de aankondiging van de prijsijde van 1649-1650, wordt gevolgd door een nieuwe algemene schatting in 1672. Een reglement (1684) moet de inning vlotter laten verlopen en juridische geschillen oplossen. Op het einde van de 17de eeuw worden nieuwe registers opgemaakt voor het Vrije van Gent. Het reglement van 1780 legt de basis voor het kadaster zoals wij dit kennen.

De prijsijde van 1649-1650

Vermoedelijk zijn de zware moeilijkheden met de inning van de schouwgelden de aanzet tot het op punt stellen van een systeem waarbij iedere inwoner ongeveer volgens zijn mogelijkheden zou belast worden. Het onroerend bezit/gebruik wordt als criterium vastgelegd.

Een voorgebod van 6 oktober 1649 kondigt de lichte aan van een nieuwe belasting, waartoe een "*opschryvinghe ende estimatie*" zal gebeuren van de huizen, gronden, meersen, visserijen en molens, hetzij in huur, hetzij in gebruik door de eigenaars. De huur- of kooppapieren moeten voorgelegd worden aan de schatters. In principe is niemand vrij van deze belasting ¹⁸. De "erfscheeders" Maximiliaen Reynacx en Lieven Doosterlinck krijgen deze

¹⁷ SAG, OA, reeks 525/3 : Schouw- en ploeggelden.

¹⁸ SAG, OA, reeks 108bis/73 : 6 oktober 1649.

L. CHARLES

opdracht voor de binnenstad toegewezen. Twee anderen, J. van Bouchaute en Lieven de Nockere, nemen het gebied van het Vrije voor hun rekening. In april 1650 bepaalt men eindelijk de voet waarop de belasting wordt geheven, nl. een twintigste penning en Jan vande Vivere, fs. Frans wordt tot ontvanger of "commis" aangesteld¹⁹. Hij moet deze belasting innen "*by vorme van preuve ... omme dvuyttersten te sienen wat dien sal commen uyt te bringhen*". De totale schatting van de opbrengst bedraagt 82.520-16-0 pond groten, waarvan ongeveer 67.851 pond groten op rekening van de binnenstad valt²⁰. Het merendeel van deze prijsijecohieren is bewaard, hoewel een aantal katernen van de parochies van de binnenstad verloren zijn gegaan²¹.

De prijsije van 1672²²

In februari 1672 krijgt de stad de toelating over te gaan tot een lichte van een huisgeld, op voorwaarde dat er eerst een nieuwe schatting gebeurt van de huizen²³.

De gezworen erfscheiders Maximiliaen Reynacx en Cornelis van Nieuwenhuijsse worden samen met meestermetser Joos Budzeele op 14 maart 1672 het veld in gestuurd om een nieuwe prijsije door te voeren; een afvaardiging van het schepencollege zal hierop strikt toezien²⁴.

Het reglement van 1684²⁵

Het grootste struikelblok bij de belasting van de 20e penning is de ontzettend trage inning ervan, waardoor de stad voortdurend achterstand oploopt bij het vereffenen van haar aandeel in de bede. De trage inning is deels te wijten aan de talloze processen die hangende zijn tussen de schepenen van de keure en particulieren die de belasting aanvechten²⁶.

Het reglement legt in hoofdzaak de rechten van de ontvanger van het huisgeld vast. Hij moet vooreerst binnen het jaar (maximaal) na de afkondiging, het volledige huisgeld ingezameld hebben; zoniet moet hij zelf

¹⁹ SAG, OA, reeks 107/6 f° 110v° (2) en (3).

²⁰ SAG, OA, reeks 120/8 (1649): "Instructie voor mrs. Maximiliaen Reynacx ende Lieven Doosterlinck ..."; (1651) "Beloop vande huijsen inde naervolghende prochien".

²¹ SAG, OA, reeks 153/2 nr 48 Wondelgem; nr 49 Buiten de Dampoort; nr 50 Wondelgem meersen; nr 51 Rooigem; nr 52 Muide; nr 53 (St-Pieters-Aaigem ?); nr 54 St-Pieters-Aalst; nr 55 register van de binnenstad, doch ontbrekende parochies zijn: St-Jans, St-Jacobs en St-Salvators (buurt van de Langesteestraat en Patershol).

²² SAG, OA, reeks 153/2 nr 56.

²³ SAG, OA, reeks 102 Decreten van de vorst (1672) nr 49: ingekomen stuk van 16 februari 1672.

²⁴ SAG, OA, reeks 107/7 f° 7: resolutie van 9 maart 1672.

²⁵ SAG, OA, reeks 110 Stedelijke ordonnanties en reglementen nr 1: 11 april 1684.

²⁶ SAG, OA, reeks 349 Stadsprocessen nrs 131-142.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

borg staan voor het volledige gedrag. Hij mag zichzelf maximaal twee jaar borg stellen voor verschuldigde huisgelden, periode waarin hij de wanbetalers via processen tot betaling kan manen. Faalt hij hierin, dan is hij zelf het achterstallige bedrag verschuldigd. Bij obstinate wanbetalers kan overgegaan worden tot openbare verkoping van het bezit. Op dit ogenblik heeft de ontvanger voorrang op alle andere schuldeisers. Ook kan hij gedurende die twee jaar aanspraak maken op de huishuur van de woning in kwestie.

Prijsijde van 1691 en 1696 van het "Vrije" ²⁷

Het "Vrije" van Gent, het gebied tussen de wallen en de Rietgracht, wordt geprezen volgens de methode van de ommeloper. De prijsijde is vergezeld van kaartmateriaal. Ieder perceel is genummerd en correspondeert met de genummerde beschrijving van de eigenaar, het gebruik en de aanpalenden. De ontvanger van het huisgeld is verplicht in oktober en november speciale ziddagen te organiseren "*op de camer van het voorsejde huysgeldt*", waar hij nota zal nemen van alle veranderingen in gebruik en eigendom. Hij is de eindverantwoordelijke voor de goede bewaring van het register van de "verhoofding" ²⁸.

Het reglement van 1780 ²⁹

Gedurende de 18de eeuw is er een strijd aan de gang tussen de overheid en de steden. De overheid probeert voortdurend voet aan wal te krijgen in de steden, vooral dan op financieel vlak. Er zijn diverse "reglementen" uitgevaardigd die ernstig ingrijpen op stedelijk niveau, zowel in de organisatie van de administratie als in het beheer van de financiële middelen. Via "keizerlijke commissarissen" wordt de werking van de stad grondig doorgelicht. Een voorbeeld van een dergelijke ingreep is het reglement van 1734 dat bol staat van "saneringsmaatregelen". Een groot deel van het personeel vloeit af, de bedragen voor de verkoop van stadsambten worden vastgelegd en er worden strikte afspraken gemaakt in verband met de werking van de drie grote financiële diensten : de diensten van de trossen, de gemene middelen en de directie van het huisgeld. De prijs voor het ambt van ontvanger van het huisgeld wordt ingesteld op 12.000 gulden. Enkele lucratieve kantjes van zijn ambt worden weggeschaafd : er wordt komaf gemaakt met zijn "vast extraatje" van 9 pond groten voor buitengewone

²⁷ zie voetnoot 10; zie ook : reeks 108bis/73 : de voorgeboden van 13/17/1691, 23/12/1691 en 02/07/1696.

²⁸ "verhoofding" : registrering, aangifte, inschrijving van of onder een titel in een register (zie STALLAERT, *Glossarium van verouderde rechtstermen*, deel 3, kolom 545).

²⁹ SAG, OA, reeks 110/6 : voorgebod van 15 februari 1780; zie ook reeks 94 Charters nr 2117.

L. CHARLES

diensten; hij moet voortaan maar zien rond te komen met zijn gebruikelijk salaris ³⁰.

Het reglement van 1780 is een verderzetting van deze centraliserende tendens.

In grote lijnen herneemt men de punten uit het reglement van 1684 inzake de rechten van de ontvanger. Verder moet een nieuwe eigenaar of huurder (gebruiker) zich binnen de 6 weken laten registreren "*ten boucke*" van het huisgeld. De kostprijs voor deze annotatie bedraagt 4 groten per post voor de binnenstad; voor het Vrije is dit 12 groten. Eigenaars van verschillende bezittingen mogen weliswaar dit alles onder één post laten verzamelen, tegen een eenmalige betaling van 12 groten. Het huisgeld moet vereffend worden binnen de 6 weken na afkondiging "*in het Comptoir*".

De politieke ordonnantie van 1786 ³¹

Het huisgeld is werkelijk dé twistappel tussen overheid en stad. We zien hier een frontale botsing tussen enerzijds de aspiraties van de overheid om de steden volledig onder controle te krijgen en anderzijds de stad die zich vastberaden vastklampt aan een symbool van haar autonomie, nl. het huisgeld.

Na ellenlange onderhandelingen met de overheid en besprekingen in de Collatie, komt uiteindelijk een compromisvoorstel uit de bus.

Enerzijds worden er heel strikte afspraken gemaakt inzake organisatie van het bureel van de huisgelden en inzake de werkelijke boekhouding van het huisgeld; in het verleden maakte de stad vaak gebruik van deze directie om enkele gelden wit te wassen of om een spaarpotje aan te leggen waarover de overheid geen controle zou hebben ³².

Anderzijds beslist men de inning van de huisgelden op een meer efficiënte en systematische wijze aan te pakken. Er wordt namelijk voor het eerst in de Gentse geschiedenis overgegaan tot een project van "*etiquetteren*" van de straten en van "*numeroteringe*" van de huizen.

De administratie kwam tot de vaststelling dat de "*oude boeken ofte cohieren*" van het huisgeld "*met weynig exactitude*" opgemaakt waren; daarenboven zorgden de "*menigvuldigheyd van nieuwe Edificien*" en de "*laps van lange jaeren*" voor een volstrekt duistere en chaotische toestand.

De boeken van het huisgeld worden "*vernieuwt*" op een zodanige wijze dat de prijzen correct worden weergegeven en dat "*zoo vele doendelyk*" nota

³⁰ P. LENDERS, *Gent, een stad tussen traditie en verlichting (1750-1787). Een institutionele benadering* (Standen en Landen, XCII), Kortrijk, 1990, pp 127-139.

³¹ SAG, OA, reeks 110/7 : ordonnantie van 9 december 1786.

³² SAG, OA, reeks 102 (1785) nr 7 : ingekomen stuk van 3 mei 1785; zie ook P. LENDERS, *oc*, pp. 353-365.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

genomen wordt van de "*terriere jurisdiction*" waaronder de bezittingen resorteren.

Dit vernieuwd systeem treedt in werking in 1793 ³³.

2.4. Typologie van de diverse archiefbescheiden

De reeks archiefbescheiden, die geproduceerd is naar aanleiding van de belasting van het huisgeld, valt uiteen in een aantal te onderscheiden subreeksen, met een eigen typologie.

2.4.1. De schattingscohieren

Deze cohieren zijn gerangschikt onder archiefnummer 153/2 nrs 1-98. In principe zijn hieronder de basisschattingen samengebracht waarop de belasting van een 20e penning op de huurwaarde van onroerende goederen werd geheven. Toch ziet de verdeling van de documenten er iets ruimer uit.

Hoewel de belasting op het huisgeld pas vanaf 1649 van kracht is, bevat deze reeks een flink aantal cohieren die dateren uit de 16de eeuw. Het betreft schattingen voor de jaren 1557, 1569, 1571-1574 en 1577-1578 ³⁴. We hebben hier duidelijk te maken met de voorgaande pogingen, onder keizer Karel V, Filips II en Alva tot het vestigen van een blijvende belasting op de onroerende goederen (100e penning, 50e penning, 20e penning) ³⁵.

We zijn er nog niet in geslaagd te ontdekken of de werkwijze voor de opmaak van deze cohieren overeenstemt met de latere cohieren. Slagen we hierin dan kan het kadasteronderzoek eventueel een "relatief" verlengstuk in de tijd krijgen tot in de 16de eeuw.

Naast de reeds eerder vermelde schattingscohieren uit 1640-1642 is de 17de eeuw vertegenwoordigd met prijsijes uit de jaren 1649-1650, 1672, 1675, 1678, 1683, 1691, 1694 en 1696 ³⁶. Formeel is er geen rechte lijn in te trekken : katernen, losse bladen en registers. Opvallend qua omvang is de prijsijes van 1672 die zomaar eventjes 378 folio's telt.

In de 18de eeuw werden schattingen uitgevoerd met een zekere regelmaat : 1706, 1714, 1718, 1728, 1763, 1771-1772, 1774-1775, 1778-1779, 1784-1785, 1788-1789, 1791, 1793-1794.

In essentie zijn deze schattingscohieren de opname van de nieuwbouw van de 18de eeuw ³⁷.

³³ SAG, OA, reeks 110/8 : ordonnantie van 9 november 1793.

³⁴ SAG, OA, reeks 153/2 nrs 1-46.

³⁵ SAG, OA, reeks 28 en 28bis : cohieren van de 20e penning.

³⁶ voetnoot 14; zie ook : SAG, OA, reeks 153/2 nrs 48-71.

³⁷ SAG, OA, reeks 153/2 nrs 72-98.

L. CHARLES

Bijzonder interessant zijn de schattingen, uitgevoerd na het graven van de Coupure (1751-1753) en bij de bouw van het Provinciaal Tuchthuis ³⁸.

2.4.2. De rekeningen van het huisgeld ³⁹

De globale indeling van een rekening van het huisgeld is eenvoudig :

- een totalisering van de ontvangsten per wijk en voor het gehele grondgebied
- de uitgaven voor de renten bezet op het huisgeld
- de uitgaven voor de lijfrenten bezet op het huisgeld
- de uitgaven voor de "croosen" op de erfelijke renten bezet op het huisgeld
- de totalisering van de uitgaven
- de totalisering van de inkomsten
- het saldo
- een overzicht van de onbetaalde huisgelden, met vermelding van de personen en van het totaal bedrag
- een overzicht van de onbemiddelden die niet kunnen betalen

De verantwoordingsstukken bij de rekeningen zijn de quitanties van de betalingen die verricht zijn op inkomsten uit het huisgeld; op deze quitanties wordt melding gemaakt van het renteboek waarin de passus terug te vinden is (boek + folio).

Tot en met nr 289 wordt dit systeem aangehouden.

De laatste rekening, afgeleverd door P. Mulle, onder de Franse overheersing, is volgens een ander systeem opgebouwd. Er is één algemene rekening maar de bewijsstukken worden geordend per artikel waarop zij betrekking hebben (zoals bij een stadsbegroting).

2.4.3. De renteboeken op het huisgeld ⁴⁰

De renteboeken lopen over de periode 1723-1794. De verkoop van renten was een vlotte oplossing voor de precaire financiële toestand van de stad in het begin van de 18de eeuw.

2.4.4. De "oude" registers van het huisgeld ⁴¹

We gebruiken de benaming "oude" registers om een ondubbelzinnig onderscheid mogelijk te maken met de reeks "nieuwe" registers van het huisgeld, die opgemaakt zijn in de jaren 1785-1793.

Op de rugzijde, en meestal eveneens op voor- en achterkant van het register, staat de letter van de wijk genoteerd; de oudste registers dragen op voor- en

³⁸ SAG, OA, reeks 153/2 nrs 83-85 en 87.

³⁹ SAG, OA, reeks 452 nrs 1-290 (1649-1797).

⁴⁰ SAG, OA, reeks 405 nrs 1-11.

⁴¹ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 1-179.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

achterzijde meestal een etiket met de naam van de wijk en de opeenvolgende verantwoordelijke kapiteins (1701-1725). Andermaal merken we de verstrengeling op van de militaire en de fiscale organisatie.

Een register van een wijk is samengesteld volgens het stramien van een ommeloper. Systematisch doorloopt men straat na straat en men noteert elk huis, met vermelding van de eigenaar, de huurder, het landboek, de huuropbrengst, eventueel een verwijzing naar andere bezittingen van dezelfde eigenaar in andere wijken en soms wordt melding gemaakt van een vermindering of vermeerdering van het opbrengstbedrag.

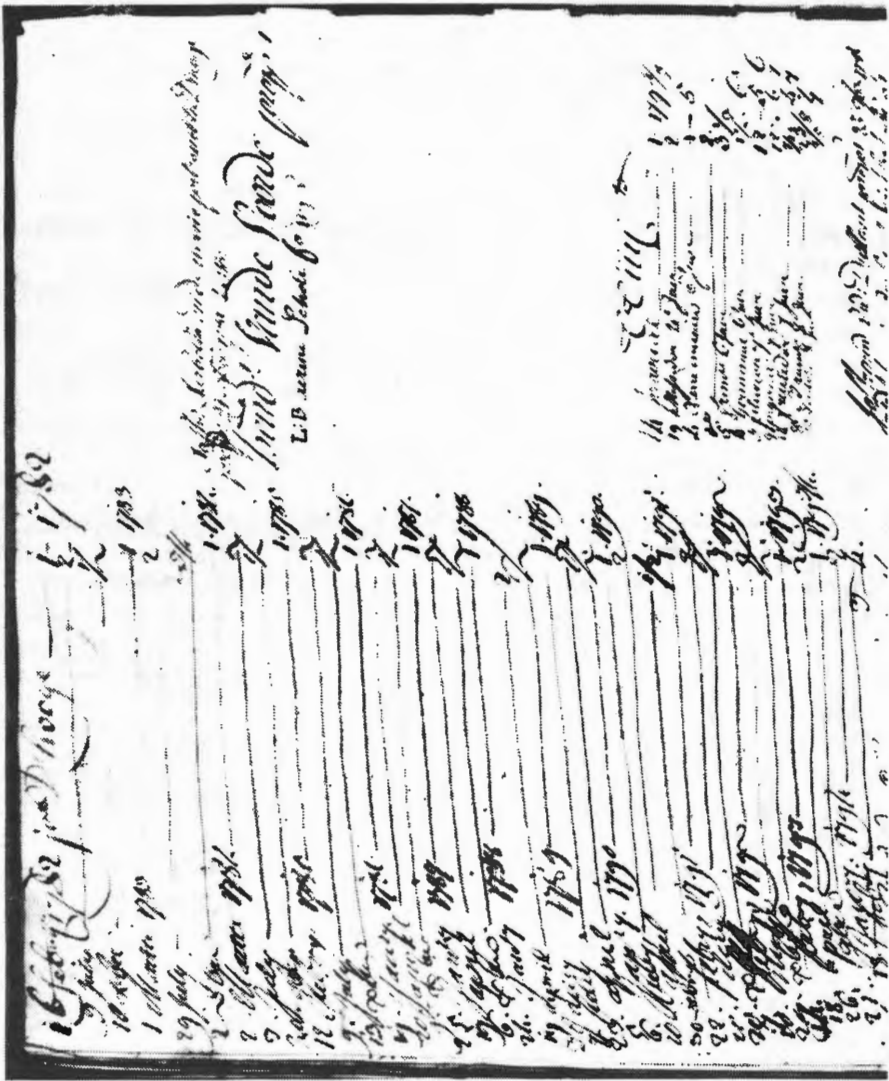
Daniël Lievois ontdekte dat de opbouw van deze registers overeenstemt met de opbouw van de prijsijze van 1672⁴².

Per wijk moeten er in principe 9 registers zijn, verspreid over de 18de eeuw; chronologisch zijn de periodes als volgt af te bakenen : 1701-1711, 1712-1725, 1724-1734, 1734-1743, 1744-1752, 1753-1762, 1762-1771, 1771-1782, 1782-1800. Alle registers betreffende 1 wijk worden chronologisch na elkaar geplaatst. Na deze 9 registers volgen de prijsijzeregisters, aangeduid met een dubbelletter (dus : A-AA-B-BB enz.). Ze hebben dezelfde opbouw, maar beperken zich niet tot de nieuwbouw in 1 wijk, doch bestrijken de nieuwbouw over het volledige stadsgebied over een bepaalde periode. In die zin is het gebruik van enkele letters en dubbele letters een factor van mogelijke verwarring. De enkelletter staat uitsluitend voor de situering van de wijk; de dubbelletter slaat in hoofdzaak op een chronologische orde en bestrijkt het volledige grondgebied.

De bladspiegel (afb. 1) is verticaal en horizontaal door midden gedeeld. De horizontale verdeling dient uitsluitend om een onderscheid tussen twee eigenaars aan te geven (telkens twee eigenaars per pagina). De twee vertikale onderdelen van een blad hebben een verschillende functie. Het rechtergedeelte is voorbehouden voor gegevens over de eigenaar. Men vermeldt de naam, gevolgd door de afkorting "*prop.*" (proprietaris); soms volgt hierop de datum waarop die persoon eigenaar is geworden. De opeenvolgende eigenaars worden boven of onder elkaar genoteerd; soms wordt de voorganger doorstreept, hoewel dit geen vaste regel is. Wanneer het huis niet door de eigenaar is bewoond, vermeldt men de (opeenvolgende) huurder(s) ("*besitter*" / "*besr.*").

Nagenoeg uitsluitend in de registers van de periode 1782-1800 wordt melding gemaakt van het landboek waaronder het huis resorteert. Dit is niet verwonderlijk, gezien het reglement van 1786 dit verplichtend stelt en gezien deze registers als basis dienden voor de opmaak van de nieuwe registers van het huisgeld, waarin wel systematisch van het landboek nota werd genomen (zie verder).

⁴² Een concordantie is in voorbereiding; in afwachting van de publicatie van dit instrument, verstrekken wij in bijlage nr 1 alvast een summierere stratenindeling.



Afb. 1 : "oud" boek van het huisgeld (SAG, OA, reeks 153/1 nr 59 boek F (1782-1800) f° 72v°).

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

Rechts wordt eveneens het bedrag van het huisgeld vermeld.

De linkerkant wordt in beslag genomen door de registratie van de betaling van het huisgeld in een primitieve tabelvorm. Uiterst links neemt men nota van de datum waarop het huisgeld betaald is. Daarnaast noteert men de naam van de betaler (eigenaar of huurder); rechts komt de vermelding of het een geheel, een half of een kwart huisgeld betreft, met het jaartal.

De vaste coördinaten die voor het kadasteronderzoek van belang zijn in dit soort registers, zijn : de letter van de wijk, de bladzijde en het bedrag van het huisgeld (vb. A-f^o 71-24 pond groten). Het geheel van deze drie coördinaten noemt D. Lievois het "Spaans huisnummer"; we opteren voor het behoud van deze benaming. Deze gegevens zijn onveranderlijk, met uitzondering van de bladzijde, die doorheen de reeks registers met 1 à 2 bladzijden (maximaal) kan verschillen, over een volledige eeuw.

De vermelding van de landboeken laat soms te wensen over. Men blijkt nogal wat moeite te hebben gehad met het opsporen van de juiste gegevens terzake, zodat we soms hiaten vinden.

Deze landboekvermelding is ontzettend belangrijk, want precies dit gegeven staat ons toe verder terug te gaan in de tijd, verder dan 1672 of 1650. De landboeken hebben als bijkomend voordeel dat zij veel meer informatie verstrekken over koop en verkoop van een pand, dat zij melding maken van personalia van eigenaars, van verandering in gebruik en omvang van een pand (zie verder).

De registers met de letters V, W, X, Y, Z en & onderscheiden zich van de overige, in hoofdzaak doordat zij geen melding maken van de betaling. Ze fungeren louter als legger, in de zin van "een staat van te ontvangen vaste inkomsten"⁴³.

Elk artikel wordt gedetailleerd geschreven :

- de ligging is nauwkeurig met aanpalenden aangegeven
- de eigenaar, soms met beroep erbij
- de gebruiker
- de afmetingen van het stuk grond
- de afhankelijkheid (in pacht, als eigendom)
- de aanpalenden
- het gebruik : molen, korenwindmolen, blekerij ...
- de jurisdictie

Hierbinnen zijn de registers met de letters W (Wondelgem), X (Rooigem) en & (St-Pieters-Aalst & Aaigem) nog eens specifiek. Ze zijn niet topografisch opgebouwd, doch alfabetisch. Uitgangspunt is de naam van de eigenaar. Per eigenaar worden al zijn bezittingen vermeld in het gehele district, met

⁴³ zie voetnoot 66.

L. CHARLES

melding van het perceelnummer en de prijs van het huisgeld. De perceelnummers kunnen topografisch geïdentificeerd worden aan de hand van de figuratieve kaarten die hiertoe werden opgemaakt ⁴⁴.

2.4.5. De "nieuwe" registers van het huisgeld ⁴⁵

Er zijn in het totaal 21 registers; ze dragen de letters A tot V (J bestaat niet). Ze zijn opgemaakt tussen 1785 en 1793.

De afbakening van de wijken komt niet exact overeen met de topografische structuur die in het begin van de 18de eeuw wordt gehanteerd. Hoewel we niet exact de vinger kunnen leggen op de oorzaak hiervan vermoeden we dat dit grotendeels te wijten is aan het feit dat alle voorgaande prijsijeregisters geïntegreerd worden in deze nieuwe reeks. Niet alleen de prijsijes maar ook de talloze "splitsingen" van huizen worden op die manier in de registers opgenomen en geprezen.

De bladspiegel is horizontaal en vertikaal opgedeeld (afb. 2). Rechts vinden we de straatnaam en de eigenaar/gebruiker; zo mogelijk wordt het landboek vermeld. Telkens wordt de huurwaarde genoteerd.

Links komt de opzet en de functie van de structuur overeen met de voorgaande reeks registers, hoewel dit niet ten volle is benut geworden. Het huisnummer is de enige aantekening. Het bestaat uit een letter en een nummer (vb. A 310). We houden ons aan de benaming zoals voorgesteld door Daniël Lievois, nl. het "Oostenrijks huisnummer". De vaste coördinaten zijn eenvoudig en ondubbelzinnig : een vaste letter en een vast nummer.

De ruimte voorzien voor de registratie van de betalingen is nooit in gebruik genomen.

2.4.6. De concordantie tussen oud en nieuw ⁴⁶

Het spreekt vanzelf dat de administratie over een sleutel moest beschikken om de aansluiting tussen de "oude" en de "nieuwe" registers perfect te laten verlopen. Hiertoe is een concordantietabel opgesteld (afb. 3). De werkwijze die bij de straat- en huisnummering is gevolgd, werkte de confectie van deze tabel trouwens in de hand : terwijl een huis werd gecontroleerd in de "oude" boeken, werd het onmiddellijk genoteerd in de "nieuwe" boeken, ogenblik waarop de concordantie tot stand wordt gebracht. Er zijn twee basisregisters, met de wijken A-I en I tot W. Ze bevatten elk een katern met een straatnamenindex die er achteraf is ingelast.

De bladspiegel is opgebouwd uit zes kolommen. De eerste kolom verwijst naar het "Spaanse huisnummer"; het verschaft met andere woorden de twee eerste coördinaten (boek-folio) die we nodig hebben om het pand te kunnen

⁴⁴ zie voetnoot 27.

⁴⁵ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 180-200.

⁴⁶ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 201-202ter.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

<p>A 509</p>	<p><i>Bequijnegrader, 1698.</i></p> <p><i>M^r. Mart. Vandenberghe</i> <i>prop. l'ancien Barch. filz</i></p> <p>15^o</p> <p><i>De Selve Straette Luyd Luyd</i></p>
<p>A 510</p>	<p><i>M^r. J.</i></p> <p><i>Jaff. Isabella et Marie</i> <i>Booge prop. med</i> <i>l'ancien Barch. filz</i> <i>L. B. comu</i></p> <p>24^o</p>

Afb. 2 : "nieuw" register van het huisgeld (SAG, OA, reeks 153/1 nr 180, boek A, f°98).

L. CHARLES

ouden Boeck nuygheit F.	Nieuwen Boeck nuygheit A.	Proprietaris	Gebruyker	Laetboeck	Prijs in ider nuygheit
64 ^r	308	Petrus Van hecke	Den Proprietaris	Infirmerye Sint Isabelle F. 4	18 0 0
64 ^r	309	Lodovael Martinus Van den Berghe	Bertholomeus Felix		15 0 0
<i>De Selve Straete Zuyt Zyde</i>					
72 ^r	310	Jouffrau Isabelle et Marie Theoghe	Den Proprietaris	Armscholen F. 19 ^r	28 0 10
	311				10 0 10
72	312	Martinus Monteyne	Joannis Landyck	Armscholen F. 18 ^r en 18 ^r	50 0 0
72	313	Van Jan ^{de} Dupont	Den Proprietaris	Armscholen F. 17 ^r en 17 ^r	13 0 0
74 ^r	314	Abraham van Bant	Joannis Meerman		18 0 0

Afb. 3 : concordantietafel (SAG, OA, reeks 153/1 nr 201 (A-I), f° 24v°).

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

traceren in de oude registers (1-179). De tweede kolom geeft ons het nieuwe "Oostenrijks huisnummer" (letter + huisnummer). De derde en vierde kolom vermelden de naam van eigenaar, respectievelijk gebruiker/huurder. De vijfde kolom speelt een sleutelrol in het bereiken van een zo volledig mogelijke reconstructie van de geschiedenis van een huis en zijn bewoning. Hier ontmoeten we de gegevens over het landboek waaronder het pand of stuk grond resorteert. Aan de hand hiervan kunnen we vaak tot ver voor 1650 opklimmen in de tijd. De laatste kolom bevat uiteindelijk de derde noodzakelijke coördinaat voor de overgang naar de oude registers, nl. het bedrag van het huisgeld. Dit bedrag is een noodzakelijk referentiepunt, gezien de eigenaar ondertussen kan veranderd zijn en we dus een andere naam ontmoeten in de oude registers. Het bedrag van het huisgeld verschaft ons dan telkens de zekerheid dat het wel degelijk om het juiste huis gaat. Per wijk vinden we een borderel van de te ontvangen vaste inkomsten. De concordantietabel heeft dus ook de functie van een legger.

*2.4.7. De nieuwe "leggers" van het huisgeld*⁴⁷

De drie registers (A-G/H-O/P-W) hebben ongeveer dezelfde vorm van bladspiegel als de concordantietabel, behalve dat hier de kolom van de concordantie is weggelaten (afb. 4).

Deze registers fungeren als legger in de betekenis van "staat van te ontvangen vaste inkomsten", zonder dat hierbij registratie wordt genomen van de betaling.

2.5. Aanvullende documenten

Het spreekt vanzelf dat het kadasteronderzoek op basis van de registers van het huisgeld ons slechts de basisgegevens over een huis en zijn bewoners verschaft. Het beeld wordt echter vervolledigd wanneer we gebruik maken van de aanvullende bronnen en archiefreeksen.

2.5.1. De landboeken

De eigenaar van een huis is niet noodzakelijk ook de bezitter van de grond waarop het is opgetrokken. Deze grond kan het eigendom zijn van een publieke of particuliere "landheer" (persoon, familie, instelling, stad, klooster ...) die het recht bezit op het vruchtgebruik van de grond. Met andere woorden, wie een huis bouwt op een dergelijk stuk grond, moet jaarlijks een vaste landcijs betalen aan de landheer. De landheer houdt een "landboek" bij van zijn gronden. Hierin wordt heel nauwkeurig het gebruik van die gronden bijgehouden : de opeenvolgende eigenaars, de wijze waarop de verandering van eigenaar gebeurt (koop, erfenis ...), de verandering in

⁴⁷ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 203-205.

L. CHARLES

NIEUWEN BOEK HUYSGELD A	PROPRIETARIS	GEBRUYKER	LAND-BOEK	PYS IN IDER HUYSGELD.
N.º	<u>De selve Struete slyt byde</u>			
310	Joff. Wabelle et Marie D'hooghe	de Proprietariggen aerns. school. D'uyt.		26
311		Joannes Sandycx		10
312	Martin Monteyne	Joannes Sandycx	ut ante F.º 116 9.º	50
313	Joan. B. Dupont	den Proprietaris	ut ante F.º 119 122 et 124	55
314	90.º François Bant	Joannes Moerman		18
315		Antone Martens		8 6 2
316	Widua Lucas Syn	Philippe Frierison		9 13 6

Afb. 4 : de nieuwe "legger" van het huisgeld (SAG, OA, reeks 153/1, nr 203 (A-G)).

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

gebruik en/of omvang van de bebouwing, de schulden die erop bezet zijn ... Er zijn talloze landboeken bewaard, op verschillende plaatsen, en de vorm ervan varieert nogal : dit kan een register zijn dat louter in tekstvorm alle gegevens registreert; het kan evengoed vergezeld zijn van een figuratieve kaart waarop de percelen met nummers zijn aangeduid.

De zaak is betrekkelijk eenvoudig wanneer het landboeken betreft die in stedelijk eigendom zijn, met andere woorden wanneer het grond betreft waarop een stadscijns wordt geheven. Deze registers zijn allemaal in het stadsarchief bewaard ⁴⁸. Ze gaan terug in de tijd tot begin 14de eeuw, zodanig dat het perspectief dat we via de registers van het huisgeld krijgen, behoorlijk wordt verruimd.

De stad heeft in de loop der jaren ook een aantal particuliere landboeken opgekocht ⁴⁹.

Een apart hoofdstukje vormen de landboeken "vrij huis vrij erve" : het betreft gronden die vrij zijn van landcijns. Ze worden vanaf 1529 in een reeks afzonderlijke registers bijgehouden ⁵⁰. Voordien vinden we akten betreffende dergelijke huizen terug in de jaarregisters van de schepenen van de keure ⁵¹, waarin ze verplichtend geregistreerd werden.

De landboeken verstrekken ons bijkomende informatie bv. inzake de overerving van huizen : ze vermelden wanneer de eigenaar is gestorven, naar wie het huis gaat en wanneer de staat van goed bij de schepenen van gedele gepasseerd is ⁵². Dit stelt ons in staat heel wat gegevens te verzamelen over de sociale achtergrond van de bewoners : beroep, bezittingen, status ...

Soms werd een huis verkocht. Dit vinden we terug bij de verkopeningen bij decreet, hetzij via de keure, hetzij via gedele ⁵³.

2.5.2. De oude bouwaanvragen

Gent voerde vanaf de 17de eeuw een bewuste bouwpolitiek. Een reglement van 1612 regelde de aanvraag voor subsidiëring voor de "reconversie" van houten naar stenen huisgevels. De stadsrekeningen bevatten nauwkeurige registratie van de uitgaven die de stad hiervoor verrichtte. De aanvragen zelf

⁴⁸ SAG, OA, reeks 152 nrs 1-21 (1336-1795). Omwille van de verspreide bewaring van de landboeken, wordt gedacht aan een initiatief om een lijst van de landboeken in het SAG te leggen en deze systematisch met referenties te vervolledigen (te bevragen bij leeszaalvoorzitster).

⁴⁹ SAG, OA, reeks 152bis Kleine landboeken, 17 registers en 3 bundels (1505-1792).

⁵⁰ SAG, OA, reeks 153 Landboeken "vrij huis vrij erve", nrs 1-11 (16de eeuw-1795); zie ook reeks 303 Acten en contracten van "vrij huis vrij erve", nrs 1-42 (1529-1796).

⁵¹ SAG, OA, reeks 301.

⁵² SAG, OA, reeks 330 en de minuten in de reeksen 332 en 338.

⁵³ AG, OA, reeksen 313 en 315 Verkopeningen bij decreet (1569-1794).

zijn grotendeels bewaard ⁵⁴. Deze bron verschaft ons niet zelden een visueel beeld van het huis waarover kadastronderzoek plaatsvindt.

2.5.3. De jaarregisters van de keure ⁵⁵

De wettelijke passeringen of jaarregisters van de keure bevatten akten die verleden zijn voor de schepenbank van de keure. Het zijn akten van vrijwillige rechtspraak. De registratie van een akte in deze registers is een juridische garantie voor de uitvoering van de inhoud ervan. De thematiek is uitermate en uiteraard uiteenlopend : we vinden er huwelijkscontracten, pachtovereenkomsten, bouwcontracten, schuldbekentenissen, akten van koop en verkoop ... De akten inzake koop en verkoop bevatten een schat aan gegevens die bijzonder verhelderend zijn bij de reconstructie van het kadaster. De ligging van de huizen wordt exact aangegeven, meestal via definitie van de belendende panden met vermelding van hun eigenaars. Deze reeks verdwijnt in Gent vanaf 1679. De functie van de schepenen als registratoren van akten van vrijwillige rechtspraak, wordt meer en meer overgenomen door "publieke" notarissen. Voor de 17de eeuw is deze reeks uitvoerig bestudeerd door Johan Dambruyne doch voor de 18de eeuw verschaft ze ons geen informatie meer ⁵⁶.

2.5.4. De staten van goed

De schepenen van gedele waren als oppervoogden belast met het toezicht op het opstellen van de staten van goed. Dit zijn boedelbeschrijvingen die opgemaakt werden in sterfhuizen waar minderjarige kinderen waren. Deze staat van goed was de garantie voor een eerlijke verdeling van de erfenis. De relatieve kadastrale waarde van dit type bron, ligt in het feit dat er telkens een omstandig overzicht wordt gegeven van het onroerend bezit. We vinden de huizen terug, met een situering, meestal via aanpalenden, gegevens over de herkomst van het bezit, eventuele berenting enz. De volledigheid in de tijd (1349-1795) maakt deze reeks extra bruikbaar.

Tot 1559 bevatten deze registers eveneens de akten en contracten die voor de schepenen van gedele werden afgesloten. Vanaf 1559 legde men hiervan een afzonderlijke reeks aan ⁵⁷.

⁵⁴ SAG, OA, reeks 535, gerangschikt per straat.

⁵⁵ zie voetnoot 51.

⁵⁶ J. DAMBRUYNE, De 17de-eeuwse schepenregisters en de rente- en immobiliëntransacties te Gent : enkele beschouwingen, in : *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 1988, Nieuwe Reeks, XLII, pp. 153-182; en IDEM, Het versteningsproces en de bouwactiviteit te Gent in de zeventiende eeuw, in : *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jg 102, 1989, nr 1, pp 30-51.

⁵⁷ zie voetnoot 52; zie ook SAG, OA, reeks 333 Acten en contracten van gedele (1559-1788).

3. Parallellen tussen oud en modern kadaster : mogelijkheden en beperkingen

Het huidig kadaster hanteert een aantal onderscheiden documenten en begrippen zoals het "kadastraal inkomen" en de perequaties of herzieningen hiervan, de "kadastrale legger", de "mutatiedocumenten", de "aanwijzende tafel"...

Elk van deze documenten of begrippen heeft een specifieke functie. Terecht stellen we ons de vraag of het mogelijk is equivalenten van deze type-documenten terug te vinden voor het Ancien Regime.

3.1. Prijsjes en (perequaties van) kadastraal inkomen

Het kadastraal inkomen van een perceel is het gemiddeld jaarlijkse netto-inkomen van dat perceel. De percelen worden forfaitair in een bepaalde klasse ondergebracht, waaraan dan een specifiek kadastraal inkomen wordt toegekend. Om de 20 jaar wordt in principe een volledige herziening of perequatie uitgevoerd voor het hele grondgebied, terwijl tussendoor beperkte herzieningen op facultatieve basis kunnen plaatsgrijpen. De informatie voor het bepalen van het kadastraal inkomen is gebaseerd op de huur- en verkoopvoorwaarden en wordt voornamelijk geput uit geregistreerde akten en allerlei aangiften⁵⁸.

De procedure voor de bepaling van het huisgeld tijdens het Ancien Regime is wettelijk vastgelegd : huurders moeten de pachtvoorwaarden voorleggen bij het schattingsbezoek van de erfscheiders; eigenaars die zelf hun pand bewonen, moeten koopcontracten aanvoeren. Op basis van deze gegevens wordt de prijsje uitgevoerd, wat voor huurhuizen vermoedelijk neerkomt op de jaarlijkse huurwaarde en voor de eigenaars-bewoners op een forfaitaire schatting. We hanteren evenwel het predicaat "vermoedelijk" : hoewel dit wettelijk bepaald is, zou slechts een grotere zekerheid verkegen worden door de vergelijking van een huurcontract en het bedrag van het huisgeld van éénzelfde pand op één gelijk moment in de tijd. We tasten in het duister omtrent de wijze waarop de jaarlijkse huurwaarde voor bewoonde eigendommen werd geschat⁵⁹ : was dit een vast percentage van de koopprijs, werd dit berekend op basis van de gevelbreedte, of mogelijk op basis van het aantal kamers, ...?

⁵⁸ A. ZOETE, *De documenten in omloop bij het Belgisch Kadaster (1835-1975)*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1979, 264 p (*Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën, Miscellanea Archivistica XXI*). zie pp 67-69.

⁵⁹ De ordonnantie van 6 oktober 1649 vermeldt uitsluitend dat er in een dergelijk geval een schatting van de jaarlijkse huuropbrengst moet gemaakt worden.

L. CHARLES

In tegenstelling tot de 19de eeuw, worden de geschatte percelen niet in bepaalde klassen ondergebracht.

De "prijsijes" van het huisgeld kunnen we op gelijke voet stellen met zowel het bepalen van het kadastraal inkomen als de regelmatige perequaties ervan. Een aantal prijsijes fungeren als basisdocumenten bij dit vastleggen van het kadastraal inkomen. We denken hierbij aan de prijsijes van 1650, 1672, 1706 en 1786-1793. De basisschatting van 1650 dient ons inziens als vertrekpunt. Het schattingscohier van 1672 bestrijkt de periode 1650-1672, zowel inzake de oude bebouwing, als inzake de nieuwbouw. Het cohier uit 1706 omvat gelijkaardige gegevens, nl. de basis van 1672, aangevuld met bijkomende prijsijes van nieuwbouw. De grote prijsije op het eind van de 18de eeuw is de laatste globale opname van de percelen (bebouwd en onbebouwd) uit het Ancien Regime. Alle andere prijsijes die in de loop van de 18de eeuw plaatsvonden, kunnen we beschouwen als tussentijdse evaluaties ⁶⁰.

Nieuwe schattingen werden soms tussendoor ingelast, naar aanleiding van uitzonderlijke gelegenheden, zoals het graven van de Coupure (1751-1753) en de onteigening van gronden voor de bouw van het Provinciaal Correctiehuis (circa 1774) ⁶¹.

Hoe ging men te werk om de gegevens in elkaar te lassen, nl. de oorspronkelijke schattingen en de latere opnames ?

Op basis van de schatting van 1672, is men in 1696 overgegaan tot de opmaak van de nieuwe registers van het huisgeld ⁶². Deze zijn in gebruik genomen vanaf 1701 ⁶³. De stad was hiertoe topografisch opgedeeld in een aantal wijken die met een letter van het alfabet werden aangeduid. De letter correspondeert met de wijk (vb. wijk A = Onderbergen). Met een zekere regelmaat legde men een nieuwe reeks registers aan; het minimum aantal tussenliggende jaren is 8, het maximum is 18. We beschikken over 9 reeksen van telkens in principe 25 wijken voor de volledige 18de eeuw. De periodes zijn als volgt opgedeeld : 1701-1711, 1712-1725, 1724-1734, 1734-1743, 1744-1752, 1753-1761, 1762-1771, 1772-1781, 1782-1800.

⁶⁰ SAG, OA, reeks 153/2 nr 55 : prijsije van 1650; nr 56 : prijsije van 1672; nr 73 : ongekende huizen gepresen sedert 1672 (1706); nrs 89 (1788)-90 (1789) en 91 (1791); bijkomende prijsijes in de 18de eeuw : zie reeks 153/2 nrs 76 (1714)-nr 77 (1718)-nr 78 (1728)-nr 80 (1771)-nr 82 (1772)-nr 86 (1778-1779)-nr 88 (1785).

⁶¹ SAG, OA, reeks 153/2 nr 83 : prijsije onteigening gronden voor Correctiehuis (1774), met kaart van landmeter Cornelis Benthuyts; nr 84 : prijsije na het graven van de Coupure (1774) en nr 87 : idem (1784).

⁶² SAG, OA, reeks 108bis/73 : ordonnantie van april 1696.

⁶³ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 15(B)-27(C)-30(D)-41(E)-52(F)-60 (G)-69(H)-76(K)-80(L)-85(M)-94(N)-102(O)-109(P)-113(Q)-119 (R)-122(S)-130(T)-139(V)-153(X)-166(Z).

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

De tussenliggende prijsijes, die eveneens met een zekere regelmaat de nieuwbouw registreerden, zijn hierin ingelast door een systeem van dubbellethers. De dubbellether slaat hier op de periode waarin de prijsije plaatsvond, twaalf in het totaal ⁶⁴. De panden die in een dergelijk register opgenomen zijn, blijven doorheen de 18de eeuw staan in het register met die dubbellether. Dit betekent concreet dat de totaliteit van de huizen gelegen in vb. de wijk A (Onderbergen) verspreid zal staan over alle registers met de letter A, en over de diverse dubbellethers. Hoewel dit ogenschijnlijk problematisch kan lijken, hebben de administratoren van het Ancien Regime er strikt op toegezien dat de nodige verwijzingen en concordanties voorhanden zijn.

Niettemin was dit zelfs voor hen eerder omslachtig om mee te werken, zodat men eind 18de eeuw is overgaan tot de opmaak van een volkomen nieuwe reeks registers van het huisgeld, waarin de nieuw geprezen panden (1786-1793) waren opgenomen, en eveneens alle panden uit de registers van de vroegere prijsijen (de dubbellethers). De complexiteit van dit project heeft hen ertoe gedwongen volgens een andere methode te werk te gaan. De oude indeling van de stad op basis van wijken, aangeduid met een letter van het alfabet, bleef van kracht. Teneinde echter ieder perceel of pand erin te integreren, op een zodanig nauwkeurige wijze dat geen enkel pand tussen de mazen van het net kon glippen, is men gestart met de "etikettering" van de straten en de huizen. Iedere straat kreeg een naambord, elk huis werd voorzien van een bord waarop de letter van de wijk geschilderd was, samen met een huisnummer, het nummer van het huis binnen het boek van het huisgeld.

De officiaal van het huisgeld redigeerde hiertoe een nieuw cohier, waarin systematisch ieder huis of pand werd opgetekend, met vermelding van het nummer en de letter van de wijk, de eigenaar en/of huurder, het bedrag van het huisgeld. Nieuw is tevens de aandacht die gegeven wordt aan de registratie van de "*terriere jurisdictie*" of het landboek waaronder het huis ressorteerde. Tegelijkertijd controleerde de deurwaarder van de wijk de betreffende registratie in de oude boeken van het huisgeld. Een pand dat er nog niet in voorkwam, werd aldus toch genummerd en opgenomen in het nieuwe cohier; in latere instantie zou men zich beraden over de schatting. Een gelijkaardige methode werd aangehouden voor de registratie van "gespleten" panden : huizen die in de loop van de tijd opgedeeld waren en waarvan nog geen optekening was gebeurd, werden eveneens genummerd,

⁶⁴ Prijsije van 2 maart 1706 : AA; prijsije van 30 juli 1717 : BB; prijsije van 23 maart 1718 : CC; prijsije van 9 augustus 1728 : DD; prijsije van 30 november 1772 : EE; prijsije van 21 november 1774 : FF; prijsije van 4 april 1778 : GG; prijsije van 6 oktober 1788 : II; prijsije van 8 oktober 1789 : KK; prijsije van 4 november 1791 : LL; prijsije van 2 oktober 1793 : MM; prijsije van 13 prairial IV (1 juni 1796) : NN.

geregistreerd en later zou beslist worden over de opsplitsing van het bedrag van het huisgeld. Hetzelfde gold voor panden die samengevoegd waren in de loop der tijden.

We beschikken over drie types bronnen die uit deze opname zijn voortgevloeid. Vooreerst de wijkboeken (A tot V) ⁶⁵ : de ordenende criteria zijn de letter van het boek en het huisnummer. Per criterium wordt de eigenaar opgetekend, eventueel het landboek en het bedrag van het huisgeld. Conform de instructie in de ordonnantie, is hiervan een "legger" ⁶⁶ opgemaakt "om te berusten inde archiven deser stede" ⁶⁷. De "link" tussen de oude en de nieuwe registers van het huisgeld is een concordantietafel die hiertoe speciaal werd opgesteld ⁶⁸. Deze concordantie fungeert tevens als "legger", in deze zin dat per wijk een borderel is ingelast van de te verwachten inkomsten ⁶⁹.

Een belangrijke vaststelling is dat, tengevolge van deze werkwijze, de structuur van de wijken is veranderd : de straten zijn niet meer dezelfde als in de "oude registers"; we vermoeden dat de uitgebreidheid van de volledige informatie (oude registers, plus prijsjes, plus nieuwe registratie) hiervan een oorzaak kan zijn.

3.2. De "verhoofding" en de kadastrale legger

Is er binnen de archiefbescheiden die verband houden met de inning van het huisgeld, ook sprake van een equivalent van de "kadastrale legger" ? Deze kadastrale legger registreert per gemeente alle bezittingen per eigenaar. Het ordeningscriterium van deze legger is de eigenaar. In aansluiting hierop bestaan alfabetische tafels ⁷⁰.

Voor de eigenlijke reeks "registers van de inning van het huisgeld" (153/1 nrs 1-179) gaat deze vergelijking hoegenaamd niet op. De enige toegeving die we in deze richting kunnen formuleren, is dat er wel verwezen wordt naar bezittingen van dezelfde eigenaar, hetzij in hetzelfde boek/dezelfde wijk, hetzij in andere wijken of in registers van prijsjes.

⁶⁵ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 180-200.

⁶⁶ "legger" in de betekenis van : "een staat van voor onbepaalde tijd vastgelegde gegevens betreffende onroerende goederen" (zie : *Lexicon van Nederlandse Archief termen*, 's-Gravenhage, 1983, p. 42, definitie nr 83b).

⁶⁷ SAG, OA, reeks 120/58 "directoir om te nummeroteren alle de huisjen gelegen binnen Gend", voorgelegd in zitting van de Collatie van 26 november 1785, artikel 8.

⁶⁸ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 201-202ter.

⁶⁹ "legger" in de dubbele betekenis : zie voetnoot 17, in combinatie met "een staat van te ontvangen vaste inkomsten" (*Lexicon*, p 42 definitie nr 83a).

⁷⁰ A. ZOETE, *oc*, pp 15-17.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

Totaal anders is het gesteld met een onderdeel binnen deze "registers van de inning van het huisgeld", nl. de registers die het district tussen de wallen en de Rietgracht bevatten (reeks 153/1 nrs 148-165 en 175-179), nl. de letters W (Wondelgem), X (Rooigem), Y (Tussenmuide), & (St-Pieters-Aalst en St-Pieters-Aaigem).

De wijze waarop men gekomen is tot de registratie van de eigenaars van de gronden en de huizen in dit district, is totaal verschillend. Reeds in de 17de eeuw is men hier gestart met de opmaak van ommelopers, vergezeld van figuratieve kaarten. Zij werden eind 18de eeuw nog eens vernieuwd ⁷¹.

Deze registers zijn alfabetisch opgebouwd op naam van de eigenaar. Per eigenaar worden alle bezittingen genoteerd, met verwijzing naar de wijk en de (perceel)nummers in de ommelopers. De combinatie van deze alfabetisch geordende registers met het kaartmateriaal, is een prachtige kadastrale bron voor de volledige 18de eeuw voor deze districten. De instructies terzake zijn heel expliciet : de eigenaars moeten zich laten "*verhoofden*" op de "*camer van het voorseyde huysgeldt*" ⁷². Er is trouwens een dergelijk boek van verhoofding (1791) bewaard in het Stadsarchief ⁷³.

3.3. Cartografisch materiaal

We kunnen ons de vraag stellen naar het beschikbare kaartenmateriaal dat de reconstructie van het stedelijk kadaster in het Ancien Regime zou kunnen compleet maken. Reeds eerder wezen we op het feit dat het ontbreken van cartografisch materiaal voor de binnenstad een bezwarend element is.

Voor de gebieden buiten de stadskern ligt de zaak relatief eenvoudig. De 17de eeuwse ommelopers vermelden dat zij de "*oude caerte figuratieve ende delineatie ghemaect bij Jaques Hoorenbaert*" (1619) als uitgangspunt nemen ⁷⁴.

Deze kaart is ons van generlei nut voor een exacte reconstructie van het kadaster voor de stadskern : zij is zeer onduidelijk en inaccuraat voor het kerngebied van de stad.

Tot op vandaag hebben we geen bewijzen voor het bestaan van dergelijk kaartmateriaal voor de binnenstad, voor zover het de periode van de "oude registers" van het huisgeld betreft. Bij de opmaak van de "nieuwe registers"

⁷¹ zie voetnoot 9; zie ook SAG, OA, reeks 98 nrs 18 Wondelgem (1788), nr 19 Rooigem (1791-1792), nr 20 St-Pieters-Aaigem (1791-1792) en nr 21 St-Pieters-Aalst (1798).

⁷² SAG, OA, reeks 108bis/73 : 2 juli 1696.

⁷³ SAG, OA, reeks 153/2 nr 100 Boek van de verhoofding van St-Pieters-Aalst en St-Pieters-Aaigem, opgemaakt op basis van de ommeloper van 1691 en gebruikt in 1791.

⁷⁴ SAG, OA, reeks 98, nr 8 f° 2; nr 4 f° 2; nr 6 f° 2 en Atlas Goetghebuer lade 1/12.

op het einde van de 18de eeuw, hebben we wel een verwijzing gevonden naar het bestaan van "kaartmateriaal". Een ingekomen stuk van de centrale overheid aan de schepenen van de keure (1787) maakt er expliciet en ondubbelzinnig melding van. Men tekent uitdrukkelijk protest aan tegen het feit dat de schepenen nagelaten hebben om bij hun rapport over de hervormingsplannen voor de inning van het huisgeld "*les deux cartes ou plans topographiques de la ville de Gand, dont l'une doit présenter l'état actuel des paroisses et l'autre les changemens que vous avez proposés d'y faire*"⁷⁵ te voegen. Dit wijst ons inziens op zijn minst op het bestaan van de idee van de opmaak van een dergelijk plan en op zijn best op het effectief bestaan hebben van een dergelijk plan. Het feit echter dat er in het Stadsarchief geen spoor van terug te vinden is, laat ons eerder het eerste element van onze redenering ondersteunen. Zo het hier al zou gegaan hebben om meer dan een loutere vermaning, dan vermoeden we dat er op zijn minst op centraal niveau een plan zou moeten bewaard zijn. We tasten hierover echter noch volkomen in het duister.

3.4. De volledigheid in de ruimte en in de tijd

Eén van de primaire vereisten die we aan een kadaster stellen, is de volledigheid in de ruimte en in de tijd. Hiermee bedoelen we dat het volledige grondgebied evenwaardig aan bod moet komen en dit voor nagenoeg elke periode van het beschikbaar materiaal.

Op basis van een analyse van de oude registers van het huisgeld kunnen we enkele bevindingen hieromtrent formuleren.

We nemen als uitgangspunt de intentie waarmee dit systeem werd opgezet : het was namelijk de bedoeling het volledige grondgebied te registreren (volledigheid in de ruimte) en dit gedurende de periode dat de belasting van kracht was (volledigheid in de tijd).

Geredeneerd vanuit de intentie mogen we stellen dat het systeem van de inning van het huisgeld de vergelijking met een kadaster op dit punt kan doorstaan.

De moeilijkheid waarmee wij geconfronteerd worden, is eerder van archivistische aard : nl. de toestand van de bewaring van de betreffende bescheiden.

Het volledige territorium van de stad is ingedeeld in 25 wijken : 19 voor de binnenstad (A-T) en 6 voor de periferie (V-&). We kunnen zeker stellen dat de intentie aanwezig was om het grondgebied ruimtelijk volledig te bestrijken.

⁷⁵ SAG, OA, reeks 102 (1787), nr 99 : ingekomen stuk van 27 maart 1787.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

De registers van het huisgeld zijn voor de 18de eeuw ingedeeld in 9 periodes. Theoretisch zouden we dus moeten kunnen beschikken over 225 registers (9 periodes * 25 wijken). Daarbij komen in theorie nog eens 40 prijsijeregisters bij (de dubbelletters).

Schematisch kunnen we dit eenvoudig weergeven :

	theoretisch (100 %)	reëel	procentueel
totaal	265	184	69,4 %
binnenstad	171	104	60,8%
periferie	54	41	75,9 %
prijsijeregisters	40	39	97,5 %

Inzake de volledigheid in de tijd kunnen we een gelijkaardig schema opstellen.

periode	aantal wijken	procentueel (25=100%)
1701-1711	20	80
1712-1725	17	68
1724-1734	18	72
1734-1744	8	32
1744-1752	12	48
1753-1761	17	68
1762-1771	13	52
1772-1781	15	60
1782-1800	25	100

Welke bevindingen inzake de bewaring kunnen we op basis van deze gegevens formuleren ?

De volledigheid in de ruimte :

Het totaal aantal bewaarde registers ligt relatief hoog, namelijk meer dan $2/3$. Alleen het aantal dat voor de binnenstad overblijft, is iets lager dan $2/3$.

De prijsijeregisters zijn de absolute koplopers. Slechts het register HH ontbreekt. We zijn in principe dus zeer goed tot uitstekend ingelicht over de nieuwbouw gedurende de 18de eeuw.

Met driekwart van de registers voor de buitenstad kunnen we ons een goed beeld vormen van de evolutie van de percelen.

Voor vijf wijken beschikken we over alle 9 periodes, met een overwicht weliswaar van gebieden uit het "Vrije" van Gent : de Langemunt (M), de begijnhoven (T), St-Martinus-Ekkergem en Ter Platen (V), Rooigem (X) en Buiten de Dampoort en Spaans Kasteel (Z).

L. CHARLES

De wijken Brugse Poort (F), Tijkstraat (G) en Korenmarkt (S) zijn voor 8 periodes voorhanden.

Uitermate slecht geïnformeerd zijn voor de wijk Vlasmarkt (H) met twee periodes en Gewad (C), Brabantdam (K) en Kalandenberg (R) met telkens drie periodes.

Ondanks deze extremen kunnen we ruimtelijk nog steeds van een relatieve volledigheid gewagen.

De volledigheid in de tijd :

Het gros van de periodes scoort goed. Er is één opvallend dieptepunt : de periode 1734-1744, met de lichte herleving in de periode 1744-1752 om dan terug naar een herstel te gaan.

We willen hier enkele voorzichtige hypothesen ter verklaring naar voren schuiven. Er valt ons een treffende overeenkomst op tussen enerzijds de gebrekkige staat van bewaring van de registers voor de periode 1734-1744 en de toch wel rampzalige financiële toestand waarin de stad op dat ogenblik verkeerde. Een aantal factoren zijn hiervan de oorzaak : het feit dat er weinig controle was op de ambtenarij, dat niemand van de stedelijke overheid eigenlijk een fundamenteel begrip had van de totale schuldenlast, dat de stad duizelde op de rand van het faillissement, dat de stad al sinds enige tijd genoodzaakt was - mits goedkeuring van de landvoogdes - haar aandeel in de beden niet te betalen ...Het novemberreglement van 1734 dat tot stand kwam na interventie van de regeringscommissaris Bervoets, poogde aan deze wantoestanden te verhelpen ⁷⁶. Een andere eenvoudige factor die eventueel mee aan de basis ervan kan liggen, is het overlijden in 1742 van Jan François Van Sevecote, de ontvanger van het huisgeld.

Het opvallend hoogtepunt, namelijk de 25 wijken voor de periode 1782-1800 heeft een heel eenvoudige verklaring. Het lijkt ons evident dat deze registers erg goed werden bijgehouden, gezien het feit dat ze absoluut nodig waren voor het opstellen van het nieuw systeem van het huisgeld.

4. Bruikbaarheid voor onderzoek

4.1. Bruikbaarheid inzake kadasterreconstructie

Vanuit de opzet van de registers van het huisgeld, rekening houdend met de eventuele beperkingen die we reeds formuleerden, staat het als een paal boven water dat dit materiaal eigenlijk een neerslag vormt van de bezitsstructuur in de 18de eeuw, in de stad en in het Vrije van Gent. Zowel

⁷⁶ P. LENDERS, *oc*, pp 181-192.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

bebouwde als onbebouwde terreinen zijn opgenomen, vijvers en meersen. Vanuit dit standpunt kunnen we zeker de vergelijking met een modern kadaster doortrekken. De voornaamste belemmering voor de binnenstad blijft evenwel het ontbreken van cartografisch materiaal.

Louter op het vlak van reconstructie van kadastersituaties van percelen, biedt dit materiaal veel mogelijkheden.

4.1.1. Het opsporen van de oudste eigenaar (1672 of 1650) op basis van een hedendaags perceelnummer.

Via het Hollands en het Frans kadaster ⁷⁷ kunnen we de overstap maken naar de concordantietafel van het huisgeld (1785-1793). Deze perfecte aaneensluiting is wellicht het duidelijkste bewijs dat men bij de opmaak van het modern kadaster de boeken van het huisgeld wel degelijk als een vorm van kadaster beschouwde.

De aanwijzende tafel uit het Frans kadaster bevat de concordantie tussen de Franse huisnummers en het Oostenrijks nummer, of de referentie in de nieuwe registers van het huisgeld. Dit Oostenrijks nummer is tweeledig en is opgebouwd uit de letter van het boek van de wijk en het huisnummer (vb. A 310).

Aan de hand van de concordantietafel van de nieuwe en de oude registers van het huisgeld ⁷⁸, kunnen we de hand leggen op het oude Spaans huisnummer. Hoewel onze gewesten in 1701, het tijdstip waarop de oude registers in gebruik worden genomen, volop in de Spaanse Successieoorlog (1701-1715) verwickeld zijn en ze op de wip zitten tussen de verderzetting van de Spaanse overheersing of het invoeren van het Oostenrijks bewind, opteren we voorlopig voor het behoud van de term zoals Daniël Lievois deze voorstelt ⁷⁹. De structuur van dit Spaans huisnummer is drieledig : de letter van het boek van de wijk, een verwijzing naar een folio binnen het boek en het bedrag van het huisgeld (vb. F - 6 v^o - 10 pond groten).

Deze concordantietafel verschaft ons een aanvullend gegeven, waaruit we vaak veel meer informatie kunnen putten, nl. de verwijzing naar het landboek waaronder het perceel juridisch ressorteert. Aan de hand van deze landboeken kunnen we soms nog veel verder opklimmen dan via de registers van het huisgeld. De landboeken van de stadscijnsen kunnen ons bv. tot in de 14de eeuw brengen !

Via de verschillende oude registers van het huisgeld kunnen we opklimmen tot in 1701. In ieder eerder register van het huisgeld komt het Spaans

⁷⁷ De specifieke, doch eenvoudige methodiek van deze overgangen valt buiten het bestek van deze bijdrage. Ze wordt evenwel grondig toegelicht door Daniël LIEVOIS : zie voetnoot 2.

⁷⁸ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 201-202ter.

⁷⁹ zie voetnoot 30.

L. CHARLES

huisnummer ongeveer op dezelfde folio voor; in sommige gevallen zit hier een discrepantie van 1 folio, of van een recto of verso zijde, maximum 2 folio's. Als controle heeft men nog steeds het absoluut zekere criterium van het bedrag van het huisgeld dat gedurende de 18de eeuw ongewijzigd blijft en dat teruggaat op de prijsij van 1672.

De overgang naar de prijsij van 1672 is ietsje problematischer. De moeilijkheid zit in de interne structuur van het prijsijregister. Het register bevat de prijsij van de verschillende wijken. Ze zijn ook op die manier ingeschreven : "*wijk van de capiteyn bogaerde, beginnende inde oude houtleye*" (fictief voorbeeld). Daarna ontbreken straatnamen, tot de volgende wijk aanvangt. Daniël Lievois ontdekte echter dat de boeken die in 1701 opgemaakt zijn exact dezelfde structuur volgen als het register van 1672, zodanig dat het naast elkaar plaatsen van beide registers een concordantie oplevert. Daar de publicatie van een volledige concordantie nog enige tijd op zich kan laten wachten, verstrek ik in bijlage toch reeds de aanduiding van de diverse wijken in het schattingscohier van 1672 ⁸⁰.

Vermits de ruime tijdsspanne tussen 1672 en 1701 kan het voorkomen dat de eigenaar veranderd is. Volstrekte zekerheid biedt echter terug het bedrag van het huisgeld. Een bijkomende factor is dat de structuur van de opsomming van de eigenaars en de huisgelden dezelfde lijkt als in 1701.

In sommige gevallen, kunnen we nog teruggaan tot de prijsij van 1650. Dit onderzoek wordt echter bemoeilijkt doordat de prijsijes niet volledig bewaard zijn ⁸¹.

4.1.2. Het localiseren van een perceel anno 1992 op basis van de ligging van een eigendom (binnenstad), de naam van de eigenaar in een periode tussen 1701-1800.

Het is in principe mogelijk elk huis terug te vinden in de oude registers van het huisgeld wanneer we de straat en de eigenaar kennen. Het situeren van de straat in de juiste wijk is waarschijnlijk het moeilijkste werkje. In bijlage bevindt zich een summier overzicht van de meest bekende straten per wijk in de oude registers ⁸². Het bedrag van het huisgeld is dan een bijkomende factor van identificatie. We gaan omgekeerd tewerk en doorlopen de volledige reeks registers van de desbetreffende wijk, vanaf 1701 tot 1800. We noteren de opeenvolgende eigenaars en de eventuele gegevens inzake verandering van eigenaar. Via de concordantietafel (1785-1793) kunnen we

⁸⁰ zie bijlage nr 1.

⁸¹ SAG, OA, reeks 153/2 nr 48 Wondelgem; nr 49 Buiten de Dampoort; nr 50 Wondelgem meersen; nr 51 Rooigem; nr 52 Muide; nr 53 (St-Pieters-Aaigem); nr 54 St-Pieters-Aalst; nr 55 registers van de binnenstad, doch onvolledig : ontbrekende parochies zijn St-Jans, St-Jacobus en St-Salvators (buurt van Langesteestraat-Patershol).

⁸² zie bijlage 2.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

de vinger leggen op het overeenstemmende Oostenrijks huisnummer en op de referentie naar een eventueel landboek. Deze landboek aanduiding kan het onderzoek mogelijks terug op het verleden richten, waardoor bijkomende informatie over de eerste eigenaars kan verkregen worden, zodat het oorspronkelijk uitgangspunt van het onderzoek wordt uitgediept.

Via dit Oostenrijks huisnummer loopt de weg dan via het Franse en het Hollandse kadaster naar onze huidige kadasterpercelering. Uiteindelijk zijn we in staat exact het huis te lokaliseren waarvan we in aanvang uitsluitend de straatligging en de eigenaar in een welbepaalde periode kenden.

4.2 *Bruikbaarheid inzake andere onderzoeksonderwerpen*

De registers van het huisgeld lenen zich uitermate goed voor allerlei quantificerend onderzoek. Dit kan diverse terreinen bestrijken.

Dit quantificerend onderzoek kan zich in de eerste plaats richten op de bewoning : het aantal bebouwde/onbebouwde percelen in een bepaalde periode en de evolutie van dit aantal doorheen de tijd. Tot op vandaag fungeert het werk van Justus Billet als voornaamste bron voor het uitvoeren van een dergelijke telling (1662). Waar hij een totaal aantal huizen telt van ca. 6.600⁸³ komen wijzelf na een eenvoudige telling van de posten uit de prijsijse van 1672 op een totaal van 7.405⁸⁴.

De studie van de pure fiscaliteit op basis van onroerend bezit wordt uiteraard voldoende gestoffeerd door dit soort registers.

Onmiddellijk hiermee verbonden bieden de registers van het huisgeld ook voldoende aanknopingspunten om te komen tot een systematisch overzicht van de sociale geografie van de stad in een specifieke periode. In de 18de eeuw kent Gent een enorme bevolkingsaan groei. Niet alleen de binnenstad kent dit fenomeen, doch specifiek een aantal wijken buiten de eigenlijke stadskern - zoals de Brugse Poort - hebben een fikse aangroei, die in de 19de eeuw uitmond in de typische arbeidersbuurten⁸⁵. Er kan nagegaan worden welke delen van de stad en de buitenstad in welke periode groeiden of net niet groeiden. Men kan eventueel een studie maken van de sociale waarde van bepaalde straten in bepaalde periodes (vb. de aanwezigheid van vrije beroepen in de Burgstraat, zoals advocaten, en de nabijheid van het Gravensteen). Welke buurten zijn "in" voor de *high society*, en welke dan weer uitgesproken niet ?

Uitermate vruchtbaar lijken ons de schattingscohierien van de 18de eeuw. Ze verstrekken een inventaris van de nieuwbouw in deze periode. We mogen niet vergeten dat de aanzet van de industrialisering van Gent reeds in de 18de

⁸³ J. BILLET, *Den Polytye boeck*, 1658-1668.

⁸⁴ zie bijlage 1.

⁸⁵ P. LENDERS, *oc*, pp 91-94.

L. CHARLES

eeuw duidelijk merkbaar was. We geven slechts twee voorbeelden ter illustratie. Het prijsijeregister II (1788-1800) maakt op f° 5v° melding van de nieuwe katoendrukkerij van de heer Lousbergs en mevrouw Villiot. Er staat letterlijk "van eenen Bauw nieuw uyt den grondt ghemaect, dienende tot hunne Catoen druckerije, ten voorhoofde t'eynde de Meulenaerstraete..."⁸⁶. Een tweede voorbeeld handelt over een katoendrukkerij in het Berauw : "Sieur Devos en comp. ...van eenen considerabelen Bouw dienende voor Catoen Druckerye nieuw uyt den grondt gebaudt ...in het Berauw ..."⁸⁷. Een grondige analyse van dit soort gegevens kan een interessante aanvulling betekenen op het basiswerk van H. Coppejans-Desmedt⁸⁸.

De studie van de bouwgeschiedenis kan eveneens rustig gebruik maken van deze registers. Zowel architecten als archeologen kunnen baat hebben van een grondige analyse van de verschillende bewoners, van de eventuele wijzigingen die ze aanbrachten aan de panden (soms via de landboeken te achterhalen) of in de perceelsstructuur, het gebruik van de grond ...Archeologische bevindingen kunnen sneller gestaafd worden aan de hand van dit bronnenmateriaal. Grondsporen worden via deze werkwijze vaak geïdentificeerd met één welbepaalde mensenhand. De archeologie wordt er een stuk levendiger door.

5. Illustratie van de methode aan de hand van een voorbeeld

Totaal willekeurig kozen we het hoekhuis Begijnengracht-Peperstraat. Het exacte adres vandaag is Begijnengracht nr 1. Het perceelnummer is sectie F nr 2842 (afb. 5)⁸⁹.

Aan de hand van het Hollands kadaster⁹⁰ weten we dat de eigenaar Jacques Vertriest is. Het Frans huisnummer, dat de overgang naar het Frans kadaster mogelijk maakt, is nr 1.

⁸⁶ SAG, OA, reeks 153/1 nr 75.

⁸⁷ SAG, OA, reeks 153/1 nr 84, prijsijeregister MM (1791-1800), f° 8.

⁸⁸ H. COPPEJANS-DESMEDT, *Bijdrage tot de studie van de gegoede burgerij te Gent in de XVIIIe eeuw. De vorming van een nieuwe sociaal-economische stand ten tijde van Maria Theresia*, Brussel, 1952, 266 p (*Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, jg XIV, nr 17*).

⁸⁹ SAG, MA, reeks DD/7 (1875) nr. 147, sectie F blad 126 perceel nr 2842.

⁹⁰ SAG, MA, reeks DD 3/2 nr 2 : nr 438; deze methode valt niet binnen het kader van deze bijdrage. We verwijzen hiervoor naar de uiteenzetting van de methode bij Daniël Lievois, zie voetnoot 2.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

Bij het Frans kadaster ⁹¹ vinden we de gezusters Isabelle en Marie D'hooghe als eigenaressen van het pand. Het "Oostenrijks huisnummer" van het oud kadaster wordt hier vermeld, nl. A 310 en de oude waarde van het huisgeld bedraagt 24 pond groten.

We treffen de woning aan in de legger van de nieuwe boeken van het huisgeld (afb. 4) en in de concordantietabel (afb. 3)⁹². Isabelle en Marie D'hooghe zijn de eigenaressen, het huisgeld bedraagt 24 pond groten en het huis resorteert onder het "landboek van de armenscholen" f° 119v°.

De concordantietabel met de oude registers van het huisgeld verschaft ons het "Spaans huisnummer" : nl. boek F folio 72v° en het bedrag van het huisgeld 24 pond groten.

De nieuwe boeken van het huisgeld (afb. 2) bevestigen deze gegevens.

Aan de hand van de verschillende bewaarde registers van de wijk F ⁹³ kunnen we de eigenaars reconstrueren tot in 1701 :

- de gezusters D'hooghe vanaf 21/11/1781 (afb. 1)
- de erfgenamen van Hendrik Vande Voorde
- Hendrik Vande Voorde
- Vincent De Muynck vanaf 01/08/1716
- N. Vermandele (zie afb. 6)

In de prijsijde van 1672 vinden we als eigenaar Niclays Goethals terug; het huisgeld bedraagt nog steeds 24 pond groten ⁹⁴.

De referentie naar het landboek van de armenscholen brengt ons een heel stuk verder in de studie van het huis en zijn bewoners ⁹⁵.

Op 26 september 1673 komt het huis in het bezit van Marie Goethals, fia Nicolaes "by approbatie van gedele"; zij is gehuwd met Bernard Vanden Broucke; Deze akte vinden we terug in de registers van de staten van goed ⁹⁶.

De akte bevat een beschrijving van de ligging van het pand (hoekhuis); in de Begijnengracht is het aanpalend huis de brouwerij De Cogghe. Het huis is afkomstig uit de nalatenschap van Nicolaes Goethals, gestorven op 11 mei 1670. Hij dreef een zaak in kruidenierswaren en olie. Hij was gehuwd met Catherine de Langhe, overleden op 23 juli 1673.

Bij decreet van de keure gaat de woning per 3 november 1688 over in handen van Joannes Vander Mandere/Mandele, commandeur van de procureur van gedele, Jan Baptiste Vanden Broecke.

⁹¹ SAG, MA, reeks DD1/2 nr 748 (f° 71v°).

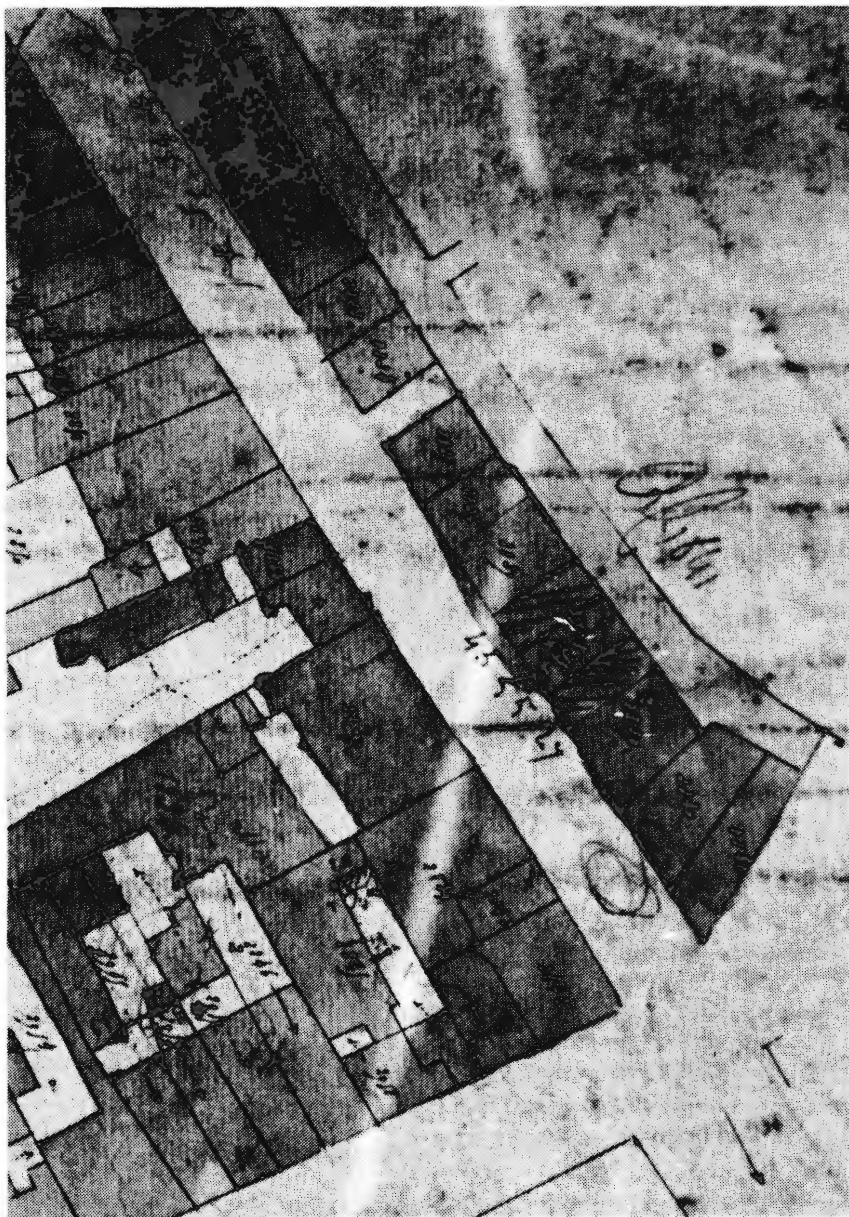
⁹² SAG, OA, reeks 153/1 nr 203 nr A 310 en reeks 153/1 nr 201.

⁹³ SAG, OA, reeks 153/1 nrs 52-59.

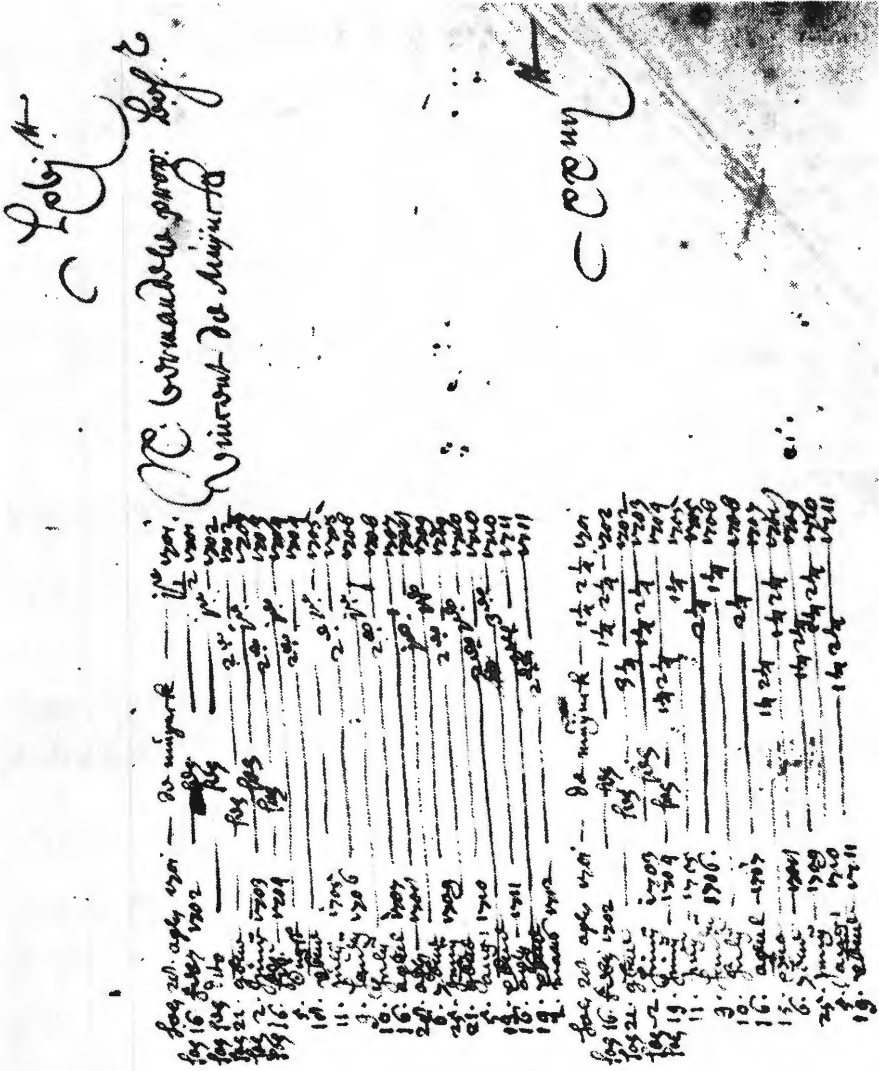
⁹⁴ SAG, OA, reeks 153/2 nr 56 f° 121 (3).

⁹⁵ SAG, OA, reeks LXXXII Armenscholen nr 141 Landboek, f° 119v°.

⁹⁶ SAG, OA, reeks 330 nr 183 f° 40v°-41v°.



Afb. 5 : kadastrplan Begijnengracht-Peperstraat. Perceelnummer 2842 vormt het hoekhuis (SAG, MA, reeks DD/7 (1875) nr 147, sectie F, blad 126).



Afb. 6 : "oud" boek van het huisgeld (SAG, OA, reeks 153/1 nr 52 boek F (1701-1711), f° 70).

L. CHARLES

Bij zijn dood is het pand overgegaan naar zijn zoon Jan (16 mei 1702). Dezelfde dag gaat Jan "uit erve" ten voordele van Jr. Vincent De Muynck fs Pieter, gehuwd met Barbara Blanckaert. Op 17 januari 1737 gaat Vincent "uit erve" ten voordele van Hendrik Vande Voorde, gehuwd met Theresia Wagemans fia Jan. Bij de dood van Theresia Wagemans (18 maart 1740) gaat het pand over naar de kinderen. We vinden in de staat van goed ⁹⁷ : Hendrik Vande Voorde huwde een eerste maal met Florence De Muynck en had twee kinderen uit dit huwelijk. Het huis is op dat ogenblik nog steeds een kruidenierszaak en noemt "Het Meuleken". Hij werd eigenaar door koop (op 16 januari 1737) van Vincent De Muynck. Er rust een landcijs op van 5 schellingen grote per jaar ten voordele van de armenscholen. Hendrik is tevens eigenaar van de helft van een stenen oliewindmolen en een weide buiten de tweede Muidepoort, genaamd "De Schutsack". Hij kocht dit van De Muynck op 8 augustus 1734.

Na de dood van de laatste verwante van Hendrik Vande Voorde wordt het huis verkocht aan de gezusters D'hooghe.

Het landboek waaruit we deze informatie geput hebben, verwijst naar een ouder landboek waarin dit pand moet terug te vinden zijn. We zijn er echter niet in geslaagd dit landboek op te sporen ⁹⁸. Via diverse notarisakten (huwelijk-verkoop-koop) en de verkopeningen bij decreet van de keure moet het in dit geval nog mogelijk zijn de zaak verder uit te diepen. We beperken ons hier echter tot een eenvoudige uiteenzetting van de methode.

Hendrik Vande Voorde diende een subsidieverzoek in voor verbouwingswerken aan de gevel van het pand : hij wil namelijk de houten gevel van de tweede verdieping vervangen door een stenen gevel. Het verzoek wordt ingewilligd op 4 september 1741 ⁹⁹.

De opeenvolgende eigenaars sedert het midden van de 19de eeuw zijn dus : Jacques Vertriest-de gezusters D'hooghe-de erfgenamen van Hendrik Vande Voorde-Hendrik Vande Voorde-Vincent De Muynck-Jan Vander Mandere, zoon-Jan Vander Mandere, vader-Marie Goethals-Nicolaes Goethals.

Het gebruik van het huis : kruidenierszaak van midden 17de tot midden 18de eeuw.

Slotbeschouwingen

De reconstructie van het kadaster voor het Ancien Regime te Gent is een feit. Het geheel van archiefbescheiden dat geproduceerd is naar aanleiding van de belasting van een 20e penning op de huurwaarde van onroerende goederen,

⁹⁷ SAG, OA, reeks 330 nr 250 f° 41-45, akte van 11 februari 1741.

⁹⁸ zie voetnoot 6; op f° 119v° staat de verwijzing naar het oude landboek f°

102.

⁹⁹ SAG, OA, reeks 535 nr 17 Begijnengracht, bundel nr 7.

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

het huisgeld, vormt hiervan de neerslag. Meer bepaald de registers van het huisgeld, zowel de oude als de nieuwe boeken, leveren in combinatie met de concordantietabel de sleutel tussen beide kadastralsystemen.

Het ontbreken van illustratief kaartmateriaal voor de binnenstad is geen echte hinder voor kadasteronderzoek. Het blijft echter wel een bezwaar om van een "volwaardig" kadaster te kunnen spreken.

Het Vrije van Gent, tussen de wallen en de Rietgracht, kent deze belemmering niet. Voor dit gebied is het kadasteronderzoek wel volledig uit te voeren.

Op vlak van de terminologie en de typologie kunnen we duidelijke parallellen trekken tussen enerzijds het principe van de belasting van de 20e penning op de huurwaarde en het kadastraal inkomen; anderzijds stemmen de geregelde prijsjes grotendeels overeen met de perequaties van het kadastraal inkomen. De registers van verhoofding en de boeken van het huisgeld vertonen sterke gelijkenis met de kadastrale legger.

Waar deze methode de reconstructie toelaat van de kadastrale toestand van een pand vanaf vandaag zeker tot in 1672 en vaak tot in 1650, staat een eventuele vermelding van een landboek ons soms toe in de tijd op te klimmen, mogelijk zelfs tot in de 14de eeuw. De grote verscheidenheid in bewaarplaats van deze landboeken is tot op vandaag een ernstige moeilijkheid.

Aanvullende bronnen, zoals notarisakten, schepenregisters, staten van goed, bouwaanvragen, verkopeningen, erfscbeidersakten kunnen de oorspronkelijke gegevens meer kleur geven.

Zowel voor historici, als voor archeologen, bouwhistorici, architecten ... betekent deze methode een doorbraak. Voortaan wordt het bijvoorbeeld voor archeologen perfect mogelijk de archeologische bevindingen inzake de bewoning en het gebruik van een pand in de binnenstad historisch te toetsen en de dode sporen in te kleuren met menselijke verhalen.

De studiedomeinen zijn legio waar dit materiaal zijn diensten kan bewijzen : denken we maar aan de sociologie, kwantitatieve en fiscale studies, onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis van de stad of van bepaalde wijken ...De doorbraak in het kadasteronderzoek, zoals in deze bijdrage uiteengezet, kan een nieuwe impuls geven aan tal van studieterrainen inzake de geschiedenis van de stedelijke bewoning.

L. CHARLES

Bijlage 1 : lijst van de wijken, de overeenkomstige folio's en het aantal geprezen posten in de prijsij van 1672 met de overeenkomstige wijkletter van de "oude" registers van het huisgeld (reeks 153/2 nr 56)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
A	: F. Matton	Breidelsteeg	1-20	400
B	: F. Vandervynckt	Vuilsteke	21-44v°	488
C	: M. Vander Beke	Burgstraat	45-67v°	464
D	: De Pouillon	Tichelrij	68-89	447
E	: Du Chastel	Sint-Gillisbrug	90-106v°	328
F	: Dhanens	Houtlei	107-125v°	369
G	: De Moor	Ketelpoort	126-143v°	355
H	: Steelandt	Steendam	144-171v°	547
I	: Castille	Kouter	172-193	379
K	: Lautens doude	Brabantdam	194-218v°	425
L	: Gourneael	Vrijdagsmarkt	219-238	404
M	: Schoutet	Langemunt	239-251v°	255
N	: Clayssone	Oudburg	252-270v°	368
O	: Pierssene	Slijpstraat	271-287v°	340
P	: Duermael	St-Pietersnieuwstr	288-306v°	397
Q	: Lautens de jonge	Zand	307-325	388
R	: Redichove	Kalandenbergh	326-352v°	538
S	: J. Van Royen	Korenmarkt	353-368v°	316
T	: ?	Groot begijnhof	369-374	113
T	: ?	Klein begijnhof	374v°-378	84
TOTAAL				7.405

symbolen :

(1) : letteraanduiding van de wijk in 1701

(2) : naam van de wijkcapitein

(3) : begin van de wijk

(4) : folio-aanduiding

(5) : aantal geprezen posten per wijk

Bijlage 2 : overzicht wijken en hoofdstraten in de "oude" boeken van het huisgeld (vanaf 1701) (reeks 153/1 nrs 1-179)

(1)	(2)	(3)
A	Onderbergen	J. Breidelstraat-Drapstraat-Poel-Korenlei-Onderbergen-Recollettenlei-Grasbrug
B	St-Martinus Ekkerghem	Vuilsteeg-Holstraat-Houtlei-Papegaai-straat-Iepenstraat-Wijngaardstraat-Ekkerghem
C	Gewad	Burgstraat-Ramen-St-Veerleplein-Prinsenhof

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

D	Groenenbriel	Tichelrei-Ham-Meerhem-Groenenbriel-Tempelhof-Schipgracht
E	Voormuide	St-Gillisbrug-Meerhem-Papestraat-Nieuwland-St-Salvators
F	Hoogstraat	Houtlei-Hoogstraat-Brugse Poort
G	Tijkstraat	Ketelpoort-Tijkstraat-Petercellepoort-Nederkouter-Bagattenstraat
H	Vlasmarkt	Nieuwpoort-Houtbriel-Vlasmarkt-St-Jacobs-nieuwstraat-Kalvermarkt-Beestenmarkt-Zandberg
I	Kouter	Korenmarkt-Predikherenlei-Veldstraat-Zonnestraat-Kouter-Ketelvest
K	Brabantdam	Watermolenbrug-Abeelstraat-Overschelde
L	Vrijdagsmarkt	Ham-Steendam-St-Jacobs-Vrijdagsmarkt-Ottogracht
M	Langemunt	Schepenhuisstraat-Onderstraat-Kammerstraat-Langemunt
N	Oudburg	Shuizeken-Steenstraat-Geldmunt-Gravensteen-Oudburg-Patershol
O	Slijpstraat	Slijpstraat-Minnemeers-Oudevest-Gelukstraat-Krommewal
P	St-Pieters-Nieuwstraat	Nieuwstraat-Stalhof-Overpoort-Walpoort-Huidevettershoek
Q	Zand	Vijfwindgaten-St-Lievensstraat-Keizersstraat
R	Kalandenbergh	Veldstraat-Cataloniëstraat-Majoleinstraat-St-Baafs-Hoogpoort-Nederpolder-Brabantstraat-Scheldestraat-Paddenhoek
S	Korenmarkt	Belfort-Korenmarkt-St-Niklaas-Hoogpoort-Hooiaard-Vismarkt
T	Begijnhoven	
V	St-Martinus Ekkergem en Ter Platen	
W	Wondelgem	
X	Rooigem	
Y	Tussen Muide	
Z	Buiten de Dampoort en Spaans kasteel	
&	St-Pieters-Aalst en -Aaigem	

symbolen :

(1) : letteraanduiding wijk

(2) : naam wijk

(3) : voornaamste straten

L. CHARLES

**Bijlage 3 : overzicht wijken en straten in nieuwe registers van het huisgeld
(reeks 153/1 nrs 180-200 en 201-205)**

wijk	voornaamste straten
A : Hoogstraat	Hoogstraat-Brugsepoortstraat-Holstraat-Begijnengracht-Peperstraat-Ramen
B : Burgstraat	Burgstraat-Jan Breidelstraat- Abrahamstraat-Gewad-Prinsenhof-Lieve
C : Muidepoort	Molenaarstraat-Lieve-St-Margrietstraat-Schipgracht-Tichelrij
D : Meerhem	Meerhem-Berouw-Voormuide-Papestraat-Nieuwland
E : Slijpstraat	Slijpstraat-Minnemeersbrug-Krommewal-Gelukstraat
F : Garenplaats	Speldenstraat-Penitentenstraat-St-Jacobs-Steendam-St-Jorisbrug-Ham
G : Nieuwstraat	Vlasmarkt-St-Jacobsnieuwstraat-Houtbriel-Kalvermarkt-tussen 't Pas
H : Overschelde	Brabantdam-Reep-Abeelstraat-Apostelhuizen-Koepoort
I : 't Zand	Keizerstraat-Violettestraat-St-Lievensstraat-St-Annastraat
K : Kouter	Kouter-Zonnestraat-Volderstraat-Veldstraat
L : Huidevettershoek	Walpoort-St-Pietersnieuwstraat-Parijsberg-Kloostermarkt-Muinkbrug-Stalhof-Overpoort
M : Tijkstraat	Ketelpoortbrug-Nederkouter-Tijkstraat-Ketelvest-Savaanstraat-Bagattenstraat
N : St-Martinus Ekkergem	Einde Were-Coupure-Bijlokevest-Lindelei-Wijngaardstraat-Iepenstraat-Galgenbrug-Houtlei-Brandstraat
O : Onderbergen	Oordeelbrug-Ajuinlei-Onderbergen-Brabantstraat-Drapstraat-St-Michielsstraat-Fien-nesdreef-Koornlei
P : Geldmunt	's Gravenbrug-St-Veerleplein-Geldmunt-Gravensteen-Langesteestraat-Sluziken-Patershol
Q : Korenmarkt	St-Niklaaskerk-Korenmarkt-Koornlei-Donkersteeg-Vismarkt-Hoogpoort-Nederpolder
R : Langemunt	Langemunt-Onderstraat-Vrijdagmarkt-Kammerstraat-St-Jacobs-Koningstraat-Zandberg

DE GENTSE REGISTERS VAN HET HUISGELD ALS KADASTRALE BRON

- S : Majoleinstraat Belfort-Majoleinstraat-Bennesteeg-St-Baafs-
Neder/Opperschelde-Volderstraat-
Langemeer-Kallandenberg-Paddenhoek
- T : Begijnhoven
- U : Tussen Muide
- V : Dampoort
- W : Rooigem-Wondelgem

Bijlage 4 : ontvangers van het huisgeld (SAG, OA, reeks 141 nr 138)

VANDE VIVERE Jan	1650-1660
DHAESE Pieter	1660-1662
STOOP Jacques	1662-1668
DUERMAEL Guillaume	1668-1689
VAN HOLLEBEKE Anthonne	1689-1693
MARTENS Jan Baptiste	1693-1700
VIERVOET Pieter	1700-1725
VAN SEVECOTE Jan Frans	1725-1742
DE MEULENAERE Pieter F.	1742-1776
DE MEULENAERE Pieter G.	1776-1793
MULLE Pierre	1793-1797